

St. med. nr. 13.

(1922)

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

Utenriksdepartementets innstilling av 10de februar 1922, som er bifalt ved kongelig resolusjon av samme dag.

(Foredratt av utenriksminister Ræstad.)

Samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område blev innledet ved de ministermøter som siden 1914 ved forskjellige anledninger har vært holdt mellom de tre nordiske land. Utenriksdepartementet har funnet at tiden nu er kommet til å forelegge for Stortinget alle de dokumenter som vedrører disse møter (se vedlagte bilag 1 med underbilag angående forhandlingene under kongemøtet i Malmø i 1914 samt ministermøtenes protokoller og kommunikéer). Dette samarbeide på det økonomiske område blev senere overtatt av særlige organer, nemlig av utvalg av de tre nordiske lands traktatkommisjoner (de såkalte nabolandsutvalg). Mellom disse utvalg har der siden 1919 pågått et samarbeide som særlig har omfattet følgende spørsmål:

1. *Lempelser i skattehenseende overfor skandinaviske statsborgere og selskaper med hensyn til inntekts- og formuesbeskatning, undgåelse av betyngende dobbeltbeskatning.*

Dette spørsmål var drøftet på et møte i Kristiania 29de—31te januar 1920. Diskusjonen herom hadde en helt foreløbig karakter og avsluttedes med følgende beslutning:

St. med. nr. 13 — 1

De tre utvalg vil gjøre spørsmålet til gjenstand for yderligere utredning ved sakkyndige som i samråd med utvalgenes formenn bør kunne konferere direkte med hverandre.

2. *Plan for en analyse av de skandinaviske lands næringsveier med henblikk på muligheten av en tollpolitisk tilnærming.*

Spørsmålet var bragt på bane i Kjøbenhavn juli 1919 og i Kristiania 29de—31te januar 1920, hvor følgende beslutning blev fattet:

De tre utvalg vil, hver i sitt land, på grunnlag av den førte diskusjon og den utredning som de yderligere måtte finne hensiktsmessig å foreta, danne sig en definitiv mening om hvilke industribrancher burde gjøres til gjenstand for prøveundersøkelse. Derefter vil de ved korrespondanse søke å komme til enighet om dette spørsmål. Det forutsettes at hvert enkelt utvalg i fornøden utstrekning forelegger spørsmålet for de interesserte høiere instanser i de respektive land forinnen undersøkelsen påbegynnes.

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

Spørsmålet var dessuten drøftet på møtet i København april 1921, hvor det utsattes til behandling på neste møte.

3. *Retten til å erhverve eiendomme — i forbindelse dermed adgang til å delta i aktieselskap. Skandinaviske fellesregler eller preferanse på dette område.*

Spørsmålet behandledes på møtet i Kristiania januar 1920, hvor følgende beslutning blev fattet:

Utvalgene vil hver for sig fortsette sine undersøkelser og derunder benytte sig av særskilte sakkyndige. Spørsmålet om hvorvidt de sakkyndige skal tre i direkte forbindelse med hverandre eller blot stå til disposisjon for de respektive utvalg holdes åpent. Utvalgene vil ved korrespondanse søke å bli enige om en prinsipputtalelse til regjeringene, til eventuell veiledning under den fortsatte behandling i landene av spørsmålet.

Denne prinsipputtalelse er senere innsendt til regjeringene, men har ikke gitt anledning til nogen forføining.

4. *Beskatning av skandinavisk skibsfart i Storbritannien og U. S. A.*

På siste nabolandsutvalgsmøte i København 25de—26de april 1921 vedtok utvalgene:

1. å henlede regjeringenes oppmerksomhet på, at dette spørsmål for øieblikket er brennende og å henstille til regjeringene å foreta en ny diplomatisk aksjon i saken under fremhevelse av, at de skandinaviske land snarest vil innføre lovbestemmelser, hvorefter utenlandsk skibsfart beskattes, forsåvidt vedkommende land beskatter skandinavisk skibsfart;
2. følgelig å henstille til regjeringene snarest å forberede og i forbindelse med den forestående skattelovrevisjon å fremsette forslag om innførelse av sådanne lovbestemmelser;
3. å uttale ønsket om, at der ved fornyelse av eldre traktater eller avsluttelse av

nye optas en bestemmelse, som gjensidig fritar skibsfarten for beskatning eller at der, forsåvidt mestbegunstigelsesprinsippet iøvrig er gjennomført i forholdet til vedkommende land, optas en bestemmelse, der gir adgang til å beskatte det pågjeldende lands skibsfart, såfremt dette beskatter skandinavisk skibsfart.

5. *Beskatning av skandinavisk eksport i Storbritannien.*

Spørsmålet blev drøftet på møtet i Kristiania i 1920, hvor man fattet beslutning om å rette en henstilling til de respektive regjeringer om å gjøre en felles forestilling til den engelske regjering i den hensikt å få endret de bestemmelser som særlig i de senere år er fremkommet i den engelske skattelovgivning og ifølge hvilke beskatning av skandinavisk eksport til England er muliggjort.

6. *Spørsmålet om industriens vanskelige stilling i de skandinaviske land og i forbindelse hermed den av visse land førte prisdifferensieringspolitikk samt eventuelle forholdsregler derimot.*

Dette spørsmål var behandlet på møte i Stockholm 26de—27de november 1920, hvor følgende beslutning fattedes:

Traktatkommissjonernes skandinaviske utvalg har inngående diskutert den vanskelige stilling, hvori de tre lands næringsliv er kommet ved den av fremmede land førte prisdifferensieringspolitikk og andre lignende foreteelser og har besluttet å henstille til de tre lands regjeringer å ta under overveielse, hvilke forholdsregler bør tas fra deres side, eventuelt i fellesskap, for å bringe lettelser i disse vanskeligheter.

7. *Ensartet lovgivning og preferanse med hensyn til retten til å drive næring.*

Dette spørsmål var drøftet på møtet i Kristiania januar 1920 samt på det siste møte i København i april 1921, hvor følgende beslutninger blev fattet:

«Fra svensk side fremsattes forslag om å henstille til regjeringene, at der, inntil en endelig ordning av spørsmålet forelå, tilveiebragtes en avtale mellom de tre land, Danmark, Norge og Sverige, av følgende innhold: «Hvert av de tre land tilsikrer gjensidig hinannen, at de to andre lands undersåtter, såvidt de gjeldende love gjør det mulig, i spørsmålet om tilladelse til å drive næring, skal behandles etter samme eller tilsvarende regler og synspunkter som de, der er gjeldende for det pågjeldende lands egne undersåtter.» På forslag fra dansk side besluttet det, at dette forslag innen neste møte skulde underkastes en nærmere prøvelse av de enkelte lands sakkyndige, hvorefter man vilde ta beslutning om en eventuell henstilling til regjeringene. I tilslutning til de på tidligere møter faldne uttalelser besluttet utvalgene å henstille, at man ved den forestående revisjon av næringslovgivningen i de tre land skulde ha oppmerksomheten henvendt på ønskeligheten av, at der såvidt mulig og så snart omstendighetene tillot det tilveiebragtes ensartethet innenfor næringslovgivningens område med hensyn til adgangen til å drive handel og næring.»

8. Spørsmålet om innførelse av en felles nordisk nabolandsklausul i handels-traktatene

har likeledes vært behandlet av utvalgene, som av hensyn til en eventuell preferanseordning på forskjellige områder henledet sine regjeringers oppmerksomhet på at det — for at adgangen til sådanne preferanseordninger kan bli holdt åpen — vil være nødvendig å innta dertil siktende forbeholdsklausuler i handelstraktatene. (Se herom nærmere vedlagte bilag 3, s. 38 flg.).

9. Spørsmålet om «sanksjonenes» innflydelse på det skandinaviske næringsliv

har dessuten vært bragt på bane. Utvalgene enedes om å henstille til sine regjeringer å

ta under overveielse hvorvidt de skandinaviske land, i forening med de øvrige nøytrale stater i Europa, bør rette en henvendelse til vedkommende Ententemakter angående den avgift av 50 pct. som blir pålagt innførte tyske varer.

10. Endelig kan nevnes at spørsmålet om grensehandelen mellom Norge og Sverige har vært behandlet av det norske og svenske utvalg, forsterket med spesielle tollsakkyndige. Utvalgene har utarbeidet forslag til reviderte regler, som de har innsendt til sine regjeringer, og som for Norges vedkommende har foranlediget den på s. 46 nedenfor nevnte Stortingsbeslutning.

Samtidig med at den norske traktatkommissjon blev oppløst ved kgl. resolusjon av 23de september 1921, blev Utenriksdepartementet bemyndiget til å opnevne delegerte til deltagelse i det samarbeide på det økonomiske område som måtte bli fortsatt med delegerte fra Danmark og Sverige. Formannen i det norske nabolandsutvalg har overfor de to andre utvalg bebudet at neste møte vil bli holdt i Kristiania.

Den 24de november 1921 blev der efter innbydelse fra svensk side holdt et møte i Stockholm mellom formennene for det danske og svenske nabolandsutvalg og vor minister i Stockholm, som særlig bemyndiget fra norsk side, for å utarbeide et forslag til program for det neste møte.

Følgende forslag til program blev oppsatt (jfr. bilag 2, s. 36 flg.):

1. Den skandinaviske forbeholdsklausul, derunder spørsmålet om dens innhold og rekkevidde.
2. Analyse av visse næringsveier med henblikk på muligheten av en tollpreferanse.
3. Ensartet lovgivning og preferanse med hensyn til retten til å drive næring.
4. Beskatning i utlandet av skandinavisk skibsfart.
5. Forholdsregler til undgåelse av dobbelt-

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

beskatning av undersåtter og selskaper som måtte besitte eiendomme eller drive virksomhet i de to øvrige land.

6. Gjensidig forpliktelse til ikke å beskatte eksport og skibsfart, overensstemmende med det syn herpå som man fra de tre lands side har hevdet likeoverfor andre land.

Angående første post på programmet (den nordiske nabolandsklausul) henvises til vedlagte bilag 3, side 38 flg., hvori er redegjort for departementets opfatning med hensyn til dette spørsmål. Under henvisning til det i nevnte bilag anførte finner departementet at spørsmål 2 angående preferanse med hensyn til toll ikke for tiden kan antas å være av så stor praktisk betydning at der er tilstrekkelig grunn til å

medta det på programmet for mulige senere møter. Forøvrig har departementet intet å bemerke ved dette program for det neste møte. Man vil i tilfelle i den innbydelse til møtet som utsendes til den danske regjering la inngå en henstilling om å foranledige at innbydelsen videresendes til Islands regjering med anmodning om å opnevne særskilte delegerte for de saker som måtte interessere dette land.

I henhold til det anførte skal departementet

i n n s t i l l e :

At en gjenpart av Utenriksdepartementets foredrag av 10de februar 1922 med bilag om samarbeide med Danmark og Sverige på det økonomiske område blir tilstillet Stortinget.

Bilag I.

P. M.

angående oprindelsen til det skandinaviske samarbeide på det økonomiske område.

Verdenskrigens utbrudd i august 1914 førte som bekjent til en tilnærmelse mellom de 3 nordiske land for i fellesskap overfor de krigførende makter å fremholde sin vilighet til å opretholde nøytraliteten. Den 8de august 1914 blev der således undertegnet en avtale mellom den norske og den svenske regjering angående nøytralitetens opretholdelse m. v. Under de vanskeligheter som like fra krigens begynnelse forelå for den nøytrale handel og skipsfart, blev der hyppig utvekslet meninger mellom de nordiske lands utenriksdepartementer og dette førte bl. a. til at der den 13de november 1914 blev levert likelydende protestnoter i Kristiania, Stockholm og København til ministrene for England, Frankrike, Tyskland og Russland. I denne note fremholder de tre regjeringer betydningen av å opretholde folkerettens prinsipper; der pekes på retten til fritt hav, på den ved utleggning av miner fremkalte fare og der klages over de innskrenkninger som gjøres og de forandringer som foretas i kontrabandebestemmelser.

Dette mellom de tre nordiske land stadig fortsatte samarbeide førte sluttelig til kongemøtet i Malmø den 18de og 19de desember 1914 (se vedlagte P. M. over forhandlingene ved dette møte)¹.

Angående formene for det fortsatte samarbeide, eksempelvis møter mellom statsministrene, utenriksministrene eller særlig

opnevnte representanter, uttaltes der på Malmømøtet at man var enig om at samarbeidet skulde fortsettes «på den angitte måte». Angående den videre utvikling av de skandinaviske ministermøter henvises til vedheftede avtrykk av de for møtene oppsatte protokoller og komunikéer¹. Der har sam bekjent etter kongemøtet i Malmø vært holdt følgende ministermøter: København 9de—11te mars 1916, Kristiania 19de—22de september 1916, Stockholm 9de—11te mai 1917, Kristiania 28de—30te november 1917 (kongemøte), København 26de—28de juni 1918, Stockholm 26de—28de mai 1919, Kristiania 1ste—4de februar 1920 og København 28de—30te august 1920.

Til belysning av spørsmålet om hvorvidt ministermøtenes «beslutninger» kan anses for bindende for regjeringene, kan anføres daværende utenriksminister Ihlens uttalelser i det hemmelige stortingsmøte den 18de januar 1915 hvor bl. a. Malmømøtets forhandlinger referertes:

«Hvad jeg her har fremlagt er hele resultatet av Malmømøtet. Det er nevnt, at der skulde være undertegnet noget. Der er ikke foregått egentlig nogen undertegning; men denne promemoria, hvorav jeg her har en avskrift, var altså ferdig utarbeidet i Malmø, og de tre utenriksministre skrev sine navn ovenover denne promemoria, for derigjennem å ha et dokument, som viste, hvad der er foregått; men nogen undertegning av

¹ Underbilag 1, side 11.

¹ Jfr. underbilag 2, side 13.

nogetsomhelst annet dokument har ikke funnet sted. Man kan naturligvis si, at det vi er kommet tilbake fra Malmø med er ikke noget stort og glimrende resultat, og det var vel heller ikke å vente, at det så skulde bli, og naturligvis vi var jo heller ikke — ikke jeg for min del ialfall og ikke de andre utenriksministre heller — bemyndiget til å gå til noen avtaler i kapitler og paragrafer o. s. v. Det store ved møtet var etter min mening at de tre nordiske land har herved enn mere understreket sitt ønske om å bli nøytrale. Og man har likeoverfor de krigførende makter visstnok også kunnet vise på denne måte, at det ikke vil lykkes noen av de krigførende makter å rive til sig noget enkelt av disse land. Det er disse lands mening å stå samlet helt ut nøytrale, og en understrekning av det har dette møte i Malmø vært. Og det å komme sammen og snakke om disse vanskeligheter, som vi har hatt i disse måneder, og som naturligvis har vært noget på samme måte for de andre land som for Norge, det har naturligvis hatt sin store betydning; og rent i praktisk kommersiel og maritim henseende mener jeg, at det har sin store betydning, at vi har hatt dette møte, og det kan ha sin praktiske nytte for fremtiden, at vi arbeider på den måte, som her er begynt. Men annet eller mere enn det, som her er fremlagt, finnes der ikke fra dette møte.»

«Det var forskjellige ting den ærede representant spurte om. Jeg vil først si angående møtet i Malmø, at jeg har lagt frem alt. Når det blev antydnet at der skulde være en protokol, så er det ikke annet enn dette.»

«Likeoverfor de bemerkninger, som falt fra hr. Castberg, vil jeg få lov til å si, at jeg trodde, det fremgår av hvad jeg fremla fra møtet i Malmø, at vi ikke har bundet oss. Jeg har fremlagt spørsmålene og svarene der, og det finnes ingen annen protokoll undertegnet. Jeg mener da, at av alt dette fremgår det, at vi har ikke bundet oss i vår fremtidige politikk eller i vårt

forhold til vore naboland. Men da hr. Castberg så uttrykkelig spør om det, så vil jeg gjenta tydelig og klart, at møtet i Malmø har ikke ført med sig noget bånd på vår hele ubeskårne frihet. Vi står fullstendig likeså ubundne alle tre etter møtet som før møtet.»

Hvad spesielt angår ministermøternes drøftelse av det handelspolitiske samarbeide som tenkes fortsatt etter krigen skal redegjøres for hvad derom er uttalt ifølge møternes protokoller og kommunikéer.

I kommunikéet for ministermøtet i Kristiania 19de—22de september 1916 anføres: «Til hevdelse av de handelspolitiske interesser etter krigen bør der i de tre land treffes forberedende foranstaltninger under innbyrdes samvirke mellom de organer som dette anliggende er eller vil bli betrodd til.»

I protokollen for ministermøtet i Stockholm 9de—11te mai 1917 anføres under overskrift «Spørsmålet om muligheten av et utstrakt økonomisk samarbeide og varebytte mellom de tre nordiske land under de nu rådende krigsforhold samt forberedende forføininger med hensyn til ordningen av de økonomiske forhold etter krigen.»

«Man var enig om ønskeligheten av at det allerede innledede økonomiske samarbeide og varebytte mellom de tre land under verdenskrigen blev fortsatt som hittil og yderligere utviklet.

Man var envidere enig om at hver av de tre regjeringer skred til en undersøkelse av i hvilken utstrekning de tre land kan bidra til tilfredsstillelsen av de respektive samfundsbehov for nødvendige varer.

Hvis der fra noen eller noen makters side skulde treffes forføininger som tar sikte på ugunstig behandling av de tre lands vesentlige handels- og sjøfartsinteresser enedes man om i fellesskap å søke å motvirke sådanne forføininger. Man var videre enig om at de mulige motforanstaltninger som noe enkelt av de tre land måtte treffe ikke

skal føre til noen tilsvarende strengere behandling av de to andre land.»

I protokollen for ministermøtet i Kjøbenhavn 26de—28de juni 1918 anføres: «Handelsforholdene etter krigen. Man konstaterte med stor tilfredshet de gode resultater av det økonomiske samarbeide mellom de tre land under krigen og var enig om dette samarbeides fortsettelse og utvikling. Ut fra de erfaringer som er invunnet ved dette samarbeide, blev man enig om å søke former for samarbeidet på dette område også etter krigens slutning og i dette øiemed å forsyne hverandre med opplysninger, bl. a. om forandringer angående handelstraktatforholdet.

Man anså det for hensiktsmessig at regjeringene lot innhente opplysninger og samle materiale, og at der for hvert av de tre land blev opnevnt delegerte, som skulde søke å legge en plan for en nærmere undersøkelse av de herhenhørende meget omfattende spørsmål.»

Kommunikéet inneholder følgende:

«Man konstaterte med stor tilfredshet de gode resultater av det økonomiske samarbeide mellom de tre land under krigen og var enig om dets fortsettelse og utvikling.

Ut fra de innvunne erfaringer enedes man om å søke former for samarbeide på dette område også etter krigens slutning.»

I kommunikéet for ministermøtet i Stockholm 26de—28de mai 1919 anføres følgende:

«Der gaves gjensidige opplysninger om de siden det siste ministermøte inntrådte forandringer i den handelspolitiske situasjon. Det fremgikk herav at utviklingen hadde vært av ensartet karakter i de tre land.

Man enedes om gjennom de i de tre land nedsatte traktatkommisjoner å undersøke muligheten for også etter krigen å samvirke på det økonomiske område.»

Dessuten drøftedes på dette møte spørsmålet om beskatning av nordiske rederier i utlandet, idet man særlig tok sigte på

Amerikas Forenede Stater og Storbritannien.

I protokollen for ministermøtet i Kristiania 1ste—4de februar 1920 ses anført: «Handelspolitisk oversikt. Man ga hverandre opplysninger om de siden det siste ministermøte inntrådte forandringer i den handelspolitiske situasjon.

Dessuten behandledes «Spørsmålet om beskatning av de nordiske lands skibsfart, industri og handel i utlandet», hvorom uttaltes: «I anledning av henvendelse fra de nordiske traktatkommisjoners nabolandsutvalg angående spørsmålet om beskatning av skandinavisk skibsfart i fremmede land enedes man om å foreta den foreslåtte henvendelse til Storbritannien og Amerikas Forenede Stater.

Samme utvalg har også henledet ministermøtets oppmerksomhet på den tendens som i Storbritannien har vist sig til å beskatte der bosatte agenter for skandinaviske firmaer ikke blott for inntekten av agenternes egen virksomhet, men også for prinsipalens inntekt av deres eksport til Storbritannien. Man enedes om å foreta en henvendelse til Storbritannien således som foreslått av utvalget.»

Kommunikéet inneholder herom følgende: «Der hersket overensstemmelse om de foranstaltninger, som bør foretas for å motvirke visse skattepålegg i andre land til skade for de nordiske lands handel og skibsfart.»

I protokollen for ministermøtet i Kjøbenhavn 28de—30te august 1920 omhandles «De Forenede Staters sjøfartspolitik i forhold til de nordiske lands skibsfart». Der uttales herom:

«I anledning av den av De Forenede Stater innledede sjøfartspolitik som senest har fått uttrykk i «The Merchant Marine Act» av 1920 med deri inneholdte proteksjonistiske bestemmelser enedes man om å søke sine interesser varetatt ved en fellesoptreden, eventuelt sammen med andre land.»

I kommunikéet anføres herom:

«Man drøftet ennvidere de lover som i

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

den senere tid er vedtatt i enkelte land angående sjøfartforhold og som inneholder bestemmelser til skade for fremmede lands skibsfart. Man enedes om i den anledning likesom tidligere å søke sine interesser varetatt ved felles optreden.»

Dessuten behandledes ifølge protokollen for dette møte «Spørsmålet om innførelse av forbehold for nordisk økonomisk samarbeide ved avslutning av handelstraktater.» Herom anføres:

«Man bragte i erindring at der på ministermøtet i Kristiania i februar d. å. blev fremlagt følgende uttalelse fra de tre nordiske traktatkommisjoners nabolandsutvalg:

«Traktatkommisjonens nabolandsutvalg har — efter å ha foretatt en foreløbig gjennomgåelse av en del samarbeidsanliggender — funnet at en preferanseordning for enkelte områders vedkommende fortjener en nærmere undersøkelse. Med henblikk på forstående traktatforhandlinger vil utvalgene henlede oppmerksomheten på at det for at adgangen til sådanne preferanseordninger kan bli holdt åpen vil være nødvendig å innta i traktatene forbeholdsklausuler tilsvarende dem som har vært inntatt i en del av de av skandinaviske land senest avsluttede traktater.»

Man mente å burde være oppmerksom på denne henstilling under forstående handelstraktatforhandlinger med andre land.»

Kommunikéet inneholder herom følgende:

«Man utvekslet på møtet meninger bl. a. om en fra traktatkommisjonenes nabolandsutvalg mottatt henstilling vedrørende fremtidige handelsoverenskomster. Det viste sig at der hersket overensstemmelse mellom møtets deltagere med hensyn til de behandlede spørsmål.»

Også med hensyn til spørsmålet om gjenoptagelsen av handelsforbindelsene m. v. med Sovjetrussland har der på ministermøtene vært utvekslet meninger. Herom inneholder protokollene og kommunikéene følgende:

I protokollen for ministermøtet i København 26de—28de juni 1918 anføres under spørsmålet: «Diplomatisk forbindelse med og eventuel anerkjendelse av de under krigen opståtte nye stater (serlig i Russland),» følgende:

«Der blev under møtet gitt meddelelse om, hvorledes man hittil i de tre land hadde forholdt sig overfor nye statsdannelser i Østeuropa (Storrussland, Estland, Ukraine og Georgien m. fl.). Intet av de tre land har hittil offisielt anerkjent disse statsdannelser, mens praktiske spørsmål rent faktisk er blitt forhandlet med de respektive myndigheter og disses utsendte representanter. Man var enig om hensiktsmessigheten av, at hvert av de tre land rådførte sig med de to andre land, når spørsmålet om å overgå fra den faktiske til den formelle anerkjendelse måtte melde sig.

I denne forbindelse drøftedes også spørsmålet om en fellesoptreden fra de tre lands side til beskyttelse av deres borgeres økonomiske rettigheter innenfor de nye statsdannelser, og med tanke på en sådan fellesoptreden blev man enig om å holde hverandre underrettet om de erfaringer, som gjøres på dette område.»

I protokollen for ministermøtet i Stockholm 26de—28de mai 1919 inneholdes følgende:

«De nøytrales fordringer i Russland.» «Der blev gitt meddelelse om de skritt, som er foretatt i de tre land for å søke de pågjeldende fordringer sikret. Man var enig om, at de i de tre land nedsatte komitéer skulde tre i forbindelse med hverandre på den måte, som de måtte finne hensiktsmessig.»

I kommunikéet uttales der:

«Det besluttedes å utse delegerte for de tre land for å overveie et eventuelt samarbeide vedrørende varetagelse av de nordiske lands økonomiske interesser i stater, hvor man synes å forberede beslagleggelse eller konfiskasjon av utlendingers eiendom eller tilgodehavende.»

I protokollen for ministermøtet i Kristiania 1ste—4de februar 1920 er anført: «Handelsforbindelsene med Sovjet-Russland.

Man drøftet den av fredskonferansens høieste råd offentliggjorte meddelelse vedrørende vareutvekslingen gjennom de russiske kooperative organisasjoner. Det konstateres at det tross undersøkelser ikke hadde lykkedes å tilveiebringe opplysning om denne foranstaltningens rekkevidde og om den måte hvorpå den tenktes gjennomført. Hvis det av det høieste råd tagne skritt skulde lede til gjenoptagelse av handelsforbindelser med Russland var man videre enig om å hevde, at de tre nordiske land måtte ha den samme adgang som andre stater til optagelse av forbindelsene i den utstrekning hvortil deres interesse måtte gi anledning.»

I protokollen for ministermøtet i København 28de—30te august 1920 uttales angående «den almindelige internasjonale situasjon serlig med hensyn til Sovjet-Russland» følgende:

«Man drøftet den foreliggende utenrikspolitiske situasjon, særlig spørsmålet om hvilken stilling man skulde innta til en eventuell opfordring om å delta i en blokade overfor Russland. Der konstateres enighet om, at man ikke kunde gå med på nogen sådan tvangsforanstaltning mot Russland, og at der ikke i folkeforbundspakten inneholdes noen forpliktelse til under de nuværende forhold å delta deri.»

Dessuten drøftedes spørsmålet om «Handels-, post- og telegrafforbindelsen med Sovjet-Russland», hvorom protokollen inneholder følgende: «Man gav hverandre opplysning om den handel som hadde funnet sted med Sovjet-Russland og om forhandlingene vedrørende utsendelse av handelsdelegasjoner fra Russland til de tre nordiske land og fra disse land til Sovjet-Russland. Man underrettet hverandre om hvorledes spørsmålene om post- og telegrafforbindelsene med Sovjet-Russland for tiden stod for hvert lands vedkommende.»

Ennvidere uttales angående spørsmålet

om «Erstatningskravene mot Sovjet-Russland»:

«Man var enig om å anerkjenne betydningen av det av kommisjonene utførte tekniske arbeide, men fastslog på den annen side at ingen av de tre regjeringer hadde bundet sig til de av kommisjonene på møtene i Genf og Paris vedtatte prinsipper. Det omtaltes at skritt fra private foretagners side var blitt truffet for at disse på den måte som måtte være mulig kunde gjenerhverve sine eiendommer i Russland.»

Kommunikéet for dette møte inneholder følgende:

«Man utvekslet på møtet meninger bl. a. om den almindelige internasjonale situasjon og om en rekke utenrikspolitiske spørsmål av felles interesse, derunder handelsforbindelsene med Russland og erstatningskrav såvel overfor dette land som overfor de land som tilhørte det tidligere østerriks-ungarske monarki Det viste sig at der hersket overensstemmelse mellom møtets deltagere med hensyn til de behandlede spørsmål.»

Vanskelighetene med å få tilførsler under krigen skapte som bekjent et samarbeide mellom de tre land angående et varebytte til erstatning av den sterkt reduserte import fra de store produksjonsland.

Den første konferanse angående dette varebytte, som avholdtes i Stockholm 16de—17de mars 1917, hadde ikke noen offisiell karakter, men de tre lands regjeringer var dog bekjent med konferansens avholdelse.

Efterhvert som importsituasjonen for de skandinaviske land blev vanskeligere i 2nen halvdel av 1917, blev spørsmålet om et øket varebytte mellom de 3 land mere aktuelt. Spørsmålet blev drøftet på kongemøtet i Kristiania 28de—30te november 1917. Protokollen for dette møte inneholder følgende:

«Man har samtidig gjensidig gitt uttrykk for ønsket om at man under de nu rådende vanskeligheter i forøket utstrekning

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

yder hverandre hjelp med forsyning av nødvendige varer. Man vil derfor ha for øie betydningen av at ingen av landene går til avtaler med andre land som måtte utelukke dette. For å fremme varebyttet mellom de tre land på en mere virksom måte enn hittil, blev man enig om umiddelbart efter møtet å la særlige representanter tre sammen for å utarbeide de herfor nødvendige forslag.

Når resultatet av disses virksomhet foreligger vil man være opmerksom på spørsmålet om hvorvidt det måtte være hensiktsmessig å skride til en nærmere undersøkelse av vilkårene for et økonomisk samarbeide også efter krigen.»

Ved kgl. resolusjon av 15de desember 1917 opnevntes derefter Norges representanter i den interskandinaviske varebyttekommisjon, og ved kgl. resolusjon av 15de februar 1918 opprettedes et statens varebytteråd, bestående av den nevnte delegasjon. Den 10de november 1919 avga delegasjonen og statens varebytteråd beretning om sin virksomhet, som dermed ansåes for avsluttet (se St. med. nr. 8 for 1920).

Det tør av forannevnte fremstilling fremgå at der har vært arbeidet meget for at den under krigen skapte tilnærmelse mellom de tre land blev fortsatt på det allerede skapte grunnlag. Særlig synes de av forannevnte varebyttekommisjon opnådde resultater å opmuntre til et fortsatt samarbeide på det handelspolitiske område. Under ministermøtet i Kjøbenhavn 26de—28de juni 1918 var man, som foranført, enig om at det økonomiske samarbeide mellom de tre land burde fortsettes og utvikles og at man i dette øiemed skulde forsyne hverandre med opplysninger, bl. a. om forandringer angående handelstraktatforhold. Man anså det for hensiktsmessig at der for hvert av de tre land blev opnevnt delegerte som skulde søke å legge en plan for en nærmere undersøkelse av de herhen hørende meget omfattende spørsmål.

Som organer for dette utredningsar-

beide valgte man de i begynnelsen av 1919 i de tre land nedsatte traktatkommisjoner, som nedsatte særskilte «nabolandsutvalg» som skulde behandle disse spørsmål og tre i forbindelse med hverandre. Denne ordning synes stadfestet på ministermøtet i Stockholm 26de—28de mai 1919 hvor der i kommunikéet bl. a. uttaltes: «Man enedes om gjennom de i de tre land nedsatte traktatkommisjoner å undersøke mulighetene for også efter krigen å samvirke på det økonomiske område.»

Noe mandat eller nogen instruks for det norske nabolandsutvalgs arbeide er imidlertid ikke fastsatt. I det til grunn for traktatkommisjonens nedsettelse liggende foredrag av 31te januar 1919 inneholdes kun en passus om at kommisjonen skal behandle spørsmål om særbestemmelser av hensyn til Norges handelspolitiske stilling til naboland.

For det svenske nabolandsutvalg er mandatet gitt i en skrivelse av 9de mai 1919 fra det svenske finansdepartement til det svenske utenriksdepartement, hvorav gjenpart er mottatt fra den herværende svenske minister.

I denne skrivelse anføres det bl. a. at Kungl. Maj:t den 31te januar 1919 har besluttet:

dels å nedsette en komité med oppdrag hurtigst å gi en alsidig utredning av det nuværende tollsystems virkninger og i forbindelse dermed av spørsmål vedrørende Sveriges traktatpolitikk, med særskilt hensyntagen til å fremme det økonomiske samarbeide i Norden, samt fremlegge de forslag hvortil utredningen måtte gi anledning.

dels å gi den norske og danske regjering meddelelse om at man fra svensk side er rede til gjennom særskilte delegerte å tre i forbindelse med delegerte fra Norge og Danmark for i den utstrekning den således gitte utredning gir anledning til å opstille en definitiv plan for et fremtidig økonomisk og særskilt handelspolitisk samarbeide mellom de tre land.

I foredraget til denne beslutning uttalte den svenske finansminister bl. a. «at ko-

mitéen for Sveriges vedkommende burde gis i oppdrag å gi en utredning av hvorvidt og på hvilken måte et fremtidig skandinavisk samarbeide mellom Sverige, Norge og Danmark til styrkelse av de tre lands handelspolitiske stilling måtte kunne tilveiebringes.

Komitéen burde deles i tre avdelinger,

av hvilke den tredje skulde behandle de særskilte spørsmål om økonomisk samarbeide i Norden. Tre delegerte fra denne avdeling burde gis i oppdrag sammen med de utsette delegerte fra Norge og Danmark å oppgjøre en plan for det felles skandinaviske utredningsarbeide.»

Underbilag 1.

P.M.

angående forhandlingene under Kongemøtet i Malmö 18de—19de desember 1914.

Ved møtet i Malmö mellom Deres Majesteter Kongerne av Norge, Danmark og Sverige og utenriksministrene har man behandlet de emner som er angitt i vedlagte dagsorden.

Herunder er følgende resultat oppnådd:

ad punkt 1. Man er enig om å gjenopta de felles overveielser når spørsmål oppstår om å treffe foranstaltninger som den angivne protestnote¹ måtte gi anledning til.

ad punkter 2 og 3, jfr. punkt 9. For å fremme en ensartet holdning overfor krav fra de krigførende makters side med hensyn til de emner på handelens og sjøfartens område som omhandles i punkterne 2 og 3 er man enig om å holde hverandre underrettet om sådanne henvendelser og først svare på disse efter samråd.

ad punkter 4 og 5. I disse spørsmål foreligger enighet mellom Norge og Sverige om at der bør gå forhandlinger mellom dem forut for innrømmelse i et av disse land av lettelser ved transitt — særlig mellom allierte lande — som likeledes berører det annet av disse to lande.

I forbindelse hermed har man ansett det for hensiktsmessig å opta til felles overveielse spørsmålet om forbud mot transitt av kontrabande eller visse arter derav.

Såfremt en lignende interesse skulde gjøre sig gjeldende for Danmarks vedkommende, skal dette land ha sin oppmerksomhet henvendt på hvad der i denne henseende er sagt angående Norge og Sverige.

ad punkter 6 og 7 a. Man er enig om at utkast til reglementer om konvoi og om avvebning og internering som nogen av de tre lande måtte utarbeide tilstilles de øvrige lande.

ad punkt 7 b. Hvis der oppstår spørsmål angående krigførende makters undersåtter som befinner sig på nøytrale fartøier og tas tilfange fordi de formodes å skulle brukes til militærtjeneste, bør stillingen til sådanne spørsmål tas under felles overveielse.

ad punkt 8. Man anså det for ønskelig at dette spørsmål blev optatt til en mere detaljert felles overveielse enn der på møtet var anledning til.

ad punkt 10. Man anser det for ønskelig at de tre land såvidt mulig gir hverandre forutgående underretning om nye bestemmelser som de måtte utferdige i disse emner.

ad punkt 11. Man er enig om at samarbeidet på den angitte måte skal fortsettes.

ad punkt 12. Man blev enig om avfatning av et kommuniké til pressen.

ad punkt 13. Man blev likeledes enig om å meddele legasjonschefene akkreditert

¹ Jfr. side 5.

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

i de tre lande såvel kommunikéet som innholdet av denne promemoria forsåvidt angår punktene 2 og 3.

Malmö den 19de desember 1914.

Dagsorden:

1. Yderligere foranstaltninger i anledning av den felles protestnote¹ såfremt svar uteblir eller ikke er tilfredsstillende.
2. Stilling til spørsmålet om krigførende makters krav på garantier mot endelig fiendtlig destinasjon.
3. Eksportforbuds anvendelse på forskjellige slags transitt.
4. Stilling til spørsmålet om foranstaltninger til lettelse av transitt mellom allierte via et eller flere av de nordiske lande, eller fra et nordisk land via et annet til et krigførende land.
5. Stilling til spørsmålet om forbud mot transitt av kontrabande eller visse arter derav.
6. Samarbeide til opnåelse av overensstemmende reglementer om konvoi.
7. a. Samarbeide til opnåelse av overensstemmende reglementer om avvebning og internering.
b. Stilling til spørsmålet om tilfange- tagelse av reservister som tilhører krigførende makter og befinner sig ombord på nøytrale fartøier.
8. Spørsmålet om overgang av fiendtlig fartøi til nøytralt flagg.
9. Foranstaltninger til gjensidig meddelelse av krigførendes henvendelser med hensyn til handel og sjøfart samt av svar på sådanne henvendelser.
10. Spørsmål om samarbeide angående op-

syn med spioner og angående kontroll med telegram- og telefonkorrespondanse.

11. Former for lettelse av fortsatt samarbeide, eksempelvis møter mellom statsministrene, utenriksministrene eller særlig opnevnte representanter.
12. Kommuniké til pressen.
13. Notifikasjon til fremmede makter.

Kommuniké.

Møtet blev åpnet fredag den 18de desember med en tale av kong Gustav hvori Kongen, samtidig med å fremheve de nordiske rikers enighet i å opretholde sin nøytralitet uttalte ønskeligheten av fortsatt samarbeide mellom rikene til beskyttelse av felles interesser. Kongen uttalte at han hadde innbudt Danmarks og Norges monarker til forhandling i bevisstheten om ansvaret overfor samtid og etterverden for at ikke noet skulde bli undlatt som kunde tjene til felles gavn for de tre folk. Kong Gustavs tale besvartes av Kong Haakon og Kong Christian som begge bevidnede sin levende glede over Kong Gustavs initiativ og samtidig uttrykte sit håp om at møtet vilde få gode og velsignelsesrike følger for de tre folk. Møtet blev avsluttet den 19de desember om eftermiddagen. Forhandlingene mellom kongerne og utenriksministrene har ikke blitt tjent til yderligere å befeste det bestående gode forhold mellom de tre nordiske riker, men under forhandlingene er der også konstatert enighet om de særlige spørsmål som fra den ene eller annen side er fremkommet til overveielse. Endelig er man blitt enig om å fortsette det så lykkelige innledede samarbeide og i dette øiemed, når omstendighetene gir anledning dertil, å la representanter for regjeringene påny møtes.

¹ Jfr. side 5.

Underbilag 2.

(u.) <i>Gunnar Knudsen.</i>	(u.) <i>Ihlen.</i>
(u.) <i>Zahle.</i>	(u.) <i>E. Scavenius.</i>
(u.) <i>Hammar skjöld.</i>	(u.) <i>K. A. Wallenberg.</i>

Protokoll

over ministermøtet i København 9de—11te mars 1916.

Ved møtet i København mellem de norske og svenske stats- og utenriksministre og den danske konsejlsresident og utenriksminister i dagene 9de—11te mars 1916 har man behandlet de emner, som er angitt nedenfor og hvorunder følgende resultater er opnådd:

1. *Samarbeide med andre nøytrale stater.*

Man er enig om, at de tre riker i deres fortsatte samarbeide, når det viser sig beleilig, skrider til nærmere meningsutveksling med andre nøytrale stater for hevdelse av de nøytrale rettigheter og interesser.

2. *Foranstaltninger overfor krigførendes krenkelser av de nøytrales rettigheter og interesser.*

Det blev fastslått, at de protester som de tre riker ved forskjellige anledninger har avgitt overfor krigførende maktens overgrep, uten alltid å ha medført umiddelbart resultat, dog i det store og hele har vist sig å være til nytte og turde ikke minst få sin betydning i fremtiden. Man er derfor enig om i denne henseende ikke å endre sin handlemåte.

Under drøftelsen av spørsmålet om i anledning av krigførendes krenkelser å anvende andre foranstaltninger, heri innbefattet også sådanne som ikke behøver å ha karakteren av repressalier, blev det fastslått, at der på grunn av de tre rikers forskjellige vilkår var visse vanskeligheter tilstede for en felles opptreden i denne henseende.

3. *Sjøterritoriets utstrekning.*

Under drøftelse av dette spørsmål blev det såvel fra norsk som fra svensk side meddelt, at man under den nuværende krig ikke undlot å hevde reglen om 4 mils grensen. Fra dansk side oplystes, at samme regel var gjeldende i Danmark, men at man under den nuværende krig har tatt det standpunkt kun å hevde 3 mils grensen forsåvidt angår behandlingen av nøytralitetssaker.

4. *Fastsettelse av grensen i Sundet.*

Der blev fra svensk side fremhevet det hensiktsmessige i — ikke minst under hensyn til den nuværende krigstilstand — å treffe en ordning mellem Danmark og Sverige om fastsettelsen av grensen i Sundet. Der uttaltes fra dansk side, at man gjerne var beredt på å innlede forhandlinger herom.

5. *Foranstaltninger til sikring av sjøfarten.*

Man var enig om ønskeligheten av, at den felles ordning som tidligere er truffet for uskadeliggjørelse av miner, også må omfatte andre foranstaltninger til forminskelse av minefaren ved de tre lands kyster, herunder innbefattet minefaren i Østersjøen.

6. *Kontrabandtrafikk innenfor territorialgrensen.*

Fra svensk side blev fremhevet de ulemper, som er opstått ved førsel av krigsmateriell og lignende varer gjennom svensk sjøterritorium, hvilke ulemper kunde foranledige, at den svenske regjering vilde se sig

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

nødsaget til i nøytralitetens interesse å ta under overveielse å treffe folkeretslig tillatte foranstaltninger for å fjerne disse ulemper.

7. *Innregistrering av fartøier.*

Man var enig om for fremtiden i samme omfang som hittil skjedd å hindre innregistrering av fartøi, som er innkjøpt fra et av de andre nordiske lande i strid med der gjeldende bestemmelser.

8. *Hvervning av arbeidere til krigførende lande.*

Under behandling av dette emne blev man enig om å undersøke, i hvilken utstrekning man kunde forhindre agenturvirkosomhet i et av landene med hensigt å engasjere arbeidere fra de andre lande til arbeide i krigførende lande.

9. *Hindring av ulovlig emigrasjon.*

Saken har vært gjenstand for forhandling forut for møtet, hvilken forhandling man er villig til å påskynne.

10. *Handelsforholdene mellom de tre nordiske riker.*

Der gjordes fra dansk side opmerksom på ulempene ved den forskjellige behandling av transittgods, idet svenske varer på gjennomgående konnossement fritt kan passere Danmark, mens de svenske eksportforbud tillike er transittforbud. Der uttaltes ønske om, at der i hvert fall ikke måtte bli lagt hindringer i veien for transitt av varer av dansk oprindelse eller til dansk forbruk.

Fra svensk side blev fremholdt vanskeligheten ved å differentiere mellom forskjellige slags transitt og blev erindret om den

Kjøbenhavn den 11te mars 1916.

hindring for varers transitering gjennom Danmark til Sverige, som opstod på grunn av avtaler, som danske redere er gått inn på overfor England, å tilbakeholde og eventuelt returnere varer destinert til Sverige. Man kunde på grunn av disse forhold ikke forplikte sig til å frigi transitering gjennom Sverige, men uttalte, at det i og for sig var ønskelig gjennom meddelelse av licenser å undgå, at der i Sverige lagdes hindring iveien for transitt av varer av dansk oprindelse eller til dansk forbruk i ethvert fall når disse varer ikke var krigsmateriell eller lignende varer.

Fra norsk side fremholdt man, at varer på gjennomgående konnossement fritt kunde passere Norge, og henviste forøvrig til bestemmelsene i Karlstadkonvensjonen om transitt.

11. *Fortsatt samarbeide mellom de tre riker.*

Fra alle sider uttaltes ønsket om, at det hittil førte samarbeide fremdeles måtte bli fortsatt, og at til fremme herav møter av regjeringsmedlemmer eller andre representanter for regjeringene måtte finne sted, når forholdene gjør det påkrevet.

Representantene for den norske regjering foreslog, at neste møte av regjeringsmedlemmer avholdtes i Kristiania. Hertil svartes fra dansk og svensk side, at man vilde anbefale dette for sine respektive regjeringer, dersom innbydelse i sin tid fremkommer fra norsk side.

Sluttelig bemerkes, at der under møtets løp innkom og blev anmeldt forskjellige henvendelser.

Kommuniké.

Forhandlingene tok sin begynnelse torsdag den 9de mars og avsluttedes lørdag den 11te s. m.

De innleddes med en almindelig drøftelse av de spørsmål som under krigens forløp og særlig efter kongemøtet i Malmø i

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

desember måned 1914 har foreligget for de nordiske riker. I denne forbindelse omtales nærmere forskjellige saker av større viktighet som i den forløpne tid har vært fremme.

I flere særlige spørsmål av praktisk betydning er enighet opnådd dels om fortsettelse av allerede trufne felles foranstaltninger dels om nye foranstaltninger i de tre lands interesse.

Forhandlingene, som har tjent til yder-

ligere å befeste det gode forhold inntil mellom de tre riker, har gitt nytt uttrykk for ønsket om opretholdelsen av en lojal og upartisk nøytralitet.

Fra alle sider uttaltes ønsket om, at det stadig førte samarbeide fremdeles måtte bli fortsatt, og at til fremme herav møter av regjeringsmedlemmer eller andre representanter for regjeringene måtte finne sted, når forholdene gjør det påkrevet.

Protokoll.

Ved avslutning av ministermøtet i Kristiania som fant sted fra 19de til og med 22de september 1916 besluttedes offentliggjørelse av vedlagte kommuniké, se bilag A.

Med hensyn til visse spesielle spørsmål har foruten hvad der inneholdes i kommunikéet følgende vært behandlet under møtet:

1. Spørsmålet om konferanse mellom nøytrale makter.

I dette spørsmål opnåddes det resultat som fremgår av bilag B.

2. Ententemaktenes henvendelse vedrørende behandling av undervannsbåter på nøytralt sjøterritorium.

Man var enig om å avgi et muligst likegyldende svar, i det vesentlige overensstemmende med den plan som fremgår av bilag C; hvad særskilt angår behandlingen av

handelsundervannsbåter skal svaret få den avfatning som bilag D utviser.

3. Den franske regjerings henvendelse i anledning av de av den tyske regjering trufne foranstaltninger for bortflytning av civil befolkning innen okkuperte områder.

Der konstateres enighet om at der ikke er anledning til med utsikt til noget resultat å opta til behandling spørsmål av sådan art.

4. Man konstaterer det hensiktsmessige i at en felles henvendelse blev gjort til den britiske regjering om påskynnelse av behandlingen av priserettssaker.

5. Man blev enige om i god tid, innen der måtte kreves avgjørelse, å utrede i fellesskap spørsmålet om en fornyet innførelse av sommertiden.

Kristiania 22de september 1916.

(u.) *Gunnar Knudsen.*

(u.) *Hammar skjöld.*

(u.) *Zahle.*

(u.) *Ihlen.*

(u.) *K. A. Wallenberg.*

(u.) *Erik Scavenius.*

Bilag A.

Kommuniké.

Under konferansen er der, i vesentlig overensstemmelse med et fra norsk side fremlagt program til forhandlingsemner, be-

handlet forskjellige spørsmål av felles interesse for de tre nordiske land med hensyn til deres rettigheter og plikter som nøy-

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

trale. Angående de overlegninger som således har funnet sted og de fattede beslutninger kan der for nærværende meddeles følgende til offentligheten:

De tre land er enige om fortsatt oprettholdelse av en lojal og upartisk nøytralitet under den pågående verdenskrig.

De krigførende makters krenkelser av de nøytrales rettigheter og interesser samt de vanskeligheter av handelspolitisk art, som derved er opstått for de nøytrale, er blitt underkastet en inngående drøftelse, som har ledet til enighet om utvidet samarbeide. Særlig oppmerksomhet er blitt viet de nøytrale skibes og ladningers ødeleggelse eller tilbakeholdelse samt følgerne av de krigførendes såkalte «sorte lister».

I denne forbindelse er man, til gjensidig lettelse av handelspolitikken, blitt enig om at der dels gjennom regjeringene, dels gjennom vedkommende myndigheter gis meddelelser angående de tre lands handelspolitiske forføininger og om inngripen mot handelsspionasje.

Til hevdelse av de handelspolitiske interesser efter krigen bør der i de tre land treffes forberedende foranstaltninger under innbyrdes samvirke mellom de organer som dette anliggende er eller vil bli betrodd til.

Bilag B.

Efter at der ved møtet i Kjøbenhavn var blitt konstatert enighet om at de tre riker under sitt fortsatte samarbeide skulde, når tidspunktet fantes beleilig, opta en nærmere meningsutveksling med andre nøytrale stater for hevdelse av de nøytrales rettigheter og interesser, var der nu fra svensk side fremkommet forslag om forføininger til sammenkaldelse i nevnte øiemed av en konferanse mellom flere eller færre nøytrale stater, på hvilken konferanse skulde optas til behandling spørsmål dels om nøytralitetsreglene og deres anvendelse, dels vedrørende handelspolitikken.

I dette forslag nevntes som spesielle emner på den vordende konferanse:

Et annet emne for overlegningene har vært den stilling som de nordiske land bør innta til visse spørsmål vedrørende nøytrale makters plikt til å treffe foranstaltninger til varetagelse av nøytraliteten. Der er på grunnlag av Haagkonvensjonene konstatert fullstendig enighet om denne stilling.

I anledning av forskjellige henvendelser er man under de nuværende forhold blitt enig om å uttale at de tre nordiske regjeringer anser det utelukket — det være sig alene eller i forening med andre nøytrale regjeringer — å ta initiativ til megling mellom de krigførende makter eller lignende forføininger. På den annen side har man konstatert ønskeligheten av at der måtte bli istandbragt et mere utvidet samarbeide mellom så mange nøytrale land som mulig til varetagelse av felles interesser med utelukkelse av enhver partitagen for den ene eller den annen av de krigførende maktgrupper.

I erkjennelse av den betydning samarbeidet mellom de nordiske riker har både for nutid og fremtid skiltes de tre lands ministre i enighet om at nye møter mellom representanter for landene bør holdes så ofte forholdene måtte gjøre det påkrevet eller ønskelig.

behandlingen av undervannsbåter og av luftskibe;

ødeleggelsen av nøytrale priser og innrømmelsen av asylrett for sådanne priser;

de spørsmål som vedrører opprettelsen og anvendelsen fra de krigførendes side av såkalte «sorte lister»;

forberedende forholdsregler med hensyn til ordningen av de økonomiske forhold efter krigen; likeså utveksling av meddelelser om foranstaltninger som under krigen vedtas i handelspolitiske øiemed.

I tilslutning til dette forslag enedes man om som dertil egnet forberedende skritt å anbefale overlegninger mellom representanter for de tre nordiske land samt Holland,

Schweiz og Spanien, hvilke overlegninger skal ta sikte på formene for sådant samarbeide som ovenfor nevnt og særlig istandbringelse av forslag til organisasjon av og det endelige program for en konferanse. Også De Forenede Staters regjering burde gis anledning til om den så måtte ønske å delta i overlegningene. Disse antoges å kunne finne sted enten innen en av spesielle delegerte sammensatt kommisjon eller, om det av visse praktiske hensyn fantes hensiktsmessigere, mellom et medlem av regjeringen i det land hvor sammenkomsten holdtes og de der akkrediterte legasjonschefer. Fra svensk

side uttalte man ønskeligheten av, at disse overlegninger blev forlagt til Stockholm og mindet om at samtlige andre deltagende stater det allerede var diplomatisk representert.

Fra dansk og norsk side erklærte man sig enig i at de forberedende forhandlinger føres i Stockholm, som foreslått fra svensk side.

Når resultatet av disse overveielser foreligger vil man ta nærmere standpunkt til spørsmålet om sammenkallelse av en konferanse av nøytrale stater.

Bilag C.

Plan.

- I. Se nr. 1 i dansk forslag (subbilag 1).
- II. » » 4 —»—
- III. » » 5 —»—
- IV. Se det norske utkast til note (subbilag 2), 1ste avsnitt og 2net avsnitt første punktum.
- V. Se særskilt bilag D.
- VI. *For Danmarks vedkommende:*
Se nr. 2 og 6 i det danske forslag.
For Norges vedkommende:
Se det norske utkast til note, siste avsnitt.
For Sveriges vedkommende:
Erfaring har ført til utferdigelsen av de to svenske kunngjørelser; protesten mot den første synes å være oppgitt; redegjørelse for de to kunngjørelser og i henhold dertil utferdiget generalordre. Erfaring har ikke vist behov av yderligere skjerpede bestemmelser.

- gumenterer ut fra de ved Haagerkonvensjonene fastsatte grunnsetninger og således anerkjenner disses autoritet,
2. at de i memorandummet påpekte omstendigheter etter den danske regjeringens formening ikke gjør de hittil almindelig anerkjente nøytralitetsregler uanvendelige på undervannsbåter,
3. at de allierte makters egne undervannsbåter hittil selv har gjort bruk av de beføielser, som nøytralitetsretten tilsteder,
4. at de allierte makter sikkert selv vilde anse det for stridende mot en upartisk nøytralitets grunnsetninger å forandre hittil anerkjente nøytralitetsregler etter den ene krigførende parts henstilling,
5. at Haagerkonvensjonene, hvis grunnsetninger den danske regjering har gjort til rettesnor for sin optreden under de nuværende forhold, uttrykkelig forbyr en sådan forandring i innledningen til den 13de konvensjon, samt
6. at den danske regjering derfor håper, at de allierte makter vil opfatte den danske regjeringens svar i samme ånd, hvori det er gitt, nemlig som uttrykk for ønsket om å bevare den fullstendig upartiske nøytralitet, som det hittil er lykkedes den å opretholde.

Subbilag 1.

Fellesnoten henstilles derfor besvart således, at den danske regjering med tilfredshet har bemerket,

1. at de allierte makters memorandum ar-

Subbilag 2.

Den norske regjering er fullt opmerksom på at de særlige egenskaper som knytter sig til krigførende makters undervannsbåter som er utrustet for krigsbruk reiser spørsmålet om hvorvidt disse i nøytralt farvann bør behandles av den nøytrale regjering på samme måte som andre krigsfartøier tilhørende de krigførende. Under sin samvittighetsfulle overveielse av dette spørsmål har den norske regjering trodd å burde innta det standpunkt at den vil ha rett til å nekte sådanne undervannsbåter adgang til sitt sjøterritorium når som helst innvunnet erfaring måtte vise nødvendigheten av at den skrider til en sådan endring i sine nøytralitetsregler. På den annen side kan ikke den norske regjering anta at den etter gjeldende folkeretslige regler har noen plikt overfor noen av de krigførende parter til å nekte undervannsbåter adgang til sjøterritoriet av hensyn til den nytte som motparten kan dra av en sådan adgang idet dog selvfølgelig den nøytrale regjering må føre opsyn med de midler den råder over for å hindre at sådanne fartøier benytter sig av dens havne og farvann i en større utstrekning enn det etter folkeretten er tillatt krigsfartøier i almindelighet. Også andre krigsfartøier enn undervannsbåter kan på en måte sies å gjøre nøytrale havne og farvann til operasjonsbasis allerede ved å benytte sig av den adgang til hvile og til inntagning av brensel og levnetsmidler som den nøytrale regjering innenfor rammen av gjeldende folkerett tillater den. Hvis benyttelsen av sådan adgang i det enkelte tilfelle måtte være endog mere nyttig for en undervannsbåt enn for annet krigsfartøi er ialfall dette kun en gradforskjell; det er ikke en vesensforskjell som skulde kunne gjøre det til en plikt for den nøytrale regjering å betrakte de for krigsfartøier i dette emne gjeldende folkeretslige regler som ikke omfattende undervannsbåter.

Idet den norske regjering støtter sig til

ovenstående betraktninger, er også dens stilling til spørsmålet om handels-undervannsbåter tilhørende krigførende land gitt, for såvidt som disse i det minste vil erholde adgang til norske havne og norsk sjøterritorium i samme utstrekning som krigførende makters undervannsbåter som er innrettet til krigsbruk. Selv om imidlertid den norske regjering skulde innta et annet standpunkt til spørsmålet om krigførende undervannsbåter, vilde ikke derav følge, at der også blev å nekte adgang for handels-undervannsbåter til norske havne og norsk sjøterritorium.

Den norske regjering har vanskelig for å forstå at den under sin anvendelse av nøytralitetsregler innenfor den nuværende folkeretts ramme skulde være forpliktet til å undergi sådanne undervannsbåter en annen behandling enn handelsfartøier i almindelighet eller opstille en sontring mellom sådanne undervannsbåter og andre handelsfartøier når der er spørsmål om deres bevebning til forsvar.

Sluttelig vil ikke den norske regjering undlate å nevne: Ifølge gjeldende norske bestemmelser må hvilket som helst fartøi i norsk farvann heise nasjonalflagg ved ankomst til ankerplass hvor norsk krigs- eller bevoktningsfartøi ligger, og forøvrig når sådant fartøi er i sikte; de må derhos i norsk farvann straks stoppe når det fra norsk krigs- eller bevoktningsfartøi forlanges. Således som den norske regjering ved leilighet allerede har meddelt krigførende regjeringer, har krigførende undervannsbåter plikt til å være i overvannsstilling og ha nasjonalflagget heist, når de opholder sig i eller passerer norsk sjøterritorium. Skulde en handels-undervannsbåt ankomme til eller passere norsk sjøterritorium i undervannsstilling eller uten forøvrig å iaktta gjeldende bestemmelser vil den selv ha å bære følgerne av de forføininger som de norske myndigheter måtte treffe overfor den, for å fremtvinge iakttagelse av gjeldende regler.

Bilag D.

Innen der var vunnet erfaring om vanskeligheter som kan opstå for opretholdelse av nøytraliteten som følge av anvendelse av handels-undervannsbåter, kan spørsmålet om innførelse av nye og særlige bestemmelser for denne slags fartøier ikke optas til behandling. Ifølge almindelig anerkjente

grunnsetninger for en upartisk nøytralitet som har fått et klart uttrykk i innledningen til den 13de Haagkonvensjon bør man alltid undgå under en pågående krig å endre nøytralitetsreglene, såfremt ikke erfaring har vist nødvendigheten derav til beskyttelse av den nøytrale stats egne rettigheter.

(u.) *Gunnar Knudsen.*

(u.) *Ihlen.*

(u.) *Zahle.*

(u.) *Erik Scavenius.*

(u.) *Carl Swartz.*

(u.) *Lindman.*

Protokoll.

Ved avslutningen av ministermøtet i Stockholm, som fant sted fra 9de til 11te mai 1917, besluttet offentliggjørelse av vedlagte kommuniké. Med hensyn til de spørsmål som har vært reist under møtet, har følgende vært optatt til behandling:

I. *Det under møtet i Kristiania behandlede forslag om en konferanse mellom nøytrale makter.*

Man var enig om at de tre regjeringer, som hittil, anser det utelukket, det være sig alene eller i forening med andre nøytrale regjeringer, å ta initiativ til megling mellom de krigførende eller lignende forføininger.

Man enedes om å arbeide videre med den under møtet i Kristiania reiste tanke om en mulig sammenkallelse av en nøytral konferanse og med den på møtet vedtagne fremgangsmåte med hensyn til de forberedende forhandlinger. Dog bør av hensyn til de nuværende forhold overlegningene innskrenkes til å gjelde varetagelsen av de nøytrale makters felles interesser ved eller etter verdenskrigens slutning, således også deres interesse i å delta i det almindelige arbeide

som må forutsettes å bli optatt for fastsettelsen av en betryggende rettsordning statene imellem.

De tre regjeringer har sin oppmerksomhet henvendt på at de nordiske interparlamentariske grupper har sistnevnte spørsmål under behandling.

II. *Det fra møtet i Kristiania gjenstående spørsmål om henvendelse til den britiske regjering angående behandlingen av priserettssaker.*

Man bør fremdeles ha sin oppmerksomhet henvendt på dette spørsmål.

III. *Spørsmålet om de tre nordiske lands stilling til den situasjon på sjøfartens område som er opstått efter den tyske ubåtsblokade.*

Det blev under møtet fastslått at der ikke hos noen av de tre regjeringer forelå noen hensikt om å skride til bevegning av handelsfartøier.

Man blev enig om samtidig å undersøke hos den tyske regjering hvorvidt der var

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

mulighet for å opnå fritt leide for hjemgående fartøier fra engelske havne på visse forutbestemte dager. Dog enedes man om at hver av de tre regjeringer, innen henvendelsen endelig bestemtes, vilde innhente uttalelse i saken fra rederikretse.

IV. og V. *Spørsmålet om muligheten av et utstrakt økonomisk samarbeide og varebytte mellom de tre nordiske land under de nu rådende krigsforhold samt Forberedende forføininger med hensyn til ordningen av de økonomiske forhold efter krigen.*

Man var enig om ønskeligheten av at det allerede innlede økonomiske samarbeide og varebytte, mellom de tre land under verdenskrigen, blev fortsatt som hitil og yderligere utviklet.

Man var ennvidere enig om at hver av de tre regjeringer skred til en undersøkelse av i hvilken utstrekning de tre land kan bidra til tilfredsstillelsen av de respektive samfundsbehov for nødvendige varer.

Hvis der fra noen eller noen makters side skulde treffes forføininger som tar sikte på ugunstig behandling av de tre lands vesentlige handels- og sjøfartsinteresser, enedes man om i fellesskap å søke å motvirke sådanne forføininger. Man var videre enig om at de mulige motforanstaltninger som

noe enkelt av de tre land måtte treffe, ikke skal føre til noen tilsvarende strengere behandling av de to andre land.

VI. *Spørsmålet om å treffe forføininger for å forhindre at utlendinger uten gyldig grunn i lengere tid opholder sig i noe av de skandinaviske land.*

Man var enig om å tilstille hverandre, såvidt mulig i utkast, de bestemmelser som i noe av de tre land måtte treffes i dette emne, for å gi de to andre land anledning til å ta under overveielse hvorvidt man måtte ønske å treffe lignende bestemmelser.

VII. *Angående forføininger til avvergelse av minefaren.*

Man var enig om hensiktsmessigheten av nytt møte mellom tekniske representanter for de tre land til drøftelse av spørsmålet om hvorvidt og i tilfelle hvilke forføininger allerede nu bør treffes for å forberede bekjempelsen av minefaren også efter krigens slutning.

VIII. *Fortsatt samarbeide mellom de tre nordiske land.*

Der uttaltes fra alle sider ønskeligheten av at det hittil stedfunne samarbeide fremdeles må fortsettes.

Stockholm, den 11te mai 1917.

Kommuniké.

Under ministermøtet blev bekreftet enighet om å fortsette den fra de tre lands side hittil førte upartiske nøytralitetspolitikk. De tre regjeringer anser det som hittil utelukket — det være sig alene eller i forning med andre nøytrale regjeringer — å ta initiativ til megling mellom de krigførende eller lignende forføininger.

Man var enig om å søke å få istand samarbeide med andre nøytrale stater til varetagelse av felles interesser ved eller efter krigens slutning, således også de nøytrales interesse i å delta i det almindelige arbeide, som forutsettes å bli optatt angående den fremtidige rettsordning statene imellem. De tre regjeringer har sin opmerk-

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

somhet festet på at de nordiske interparlamentariske grupper har sistnevnte spørsmål under behandling.

Videre drøftedes inngående den vanskelige stilling hvori de tre lands tilførsler sjøverts for tiden befinner sig.

Der blev under møtet optrukket visse hovedlinjer for økonomisk samarbeide mellem de tre nordiske land under og efter krigen, og man enedes om ønskeligheten av at det allerede innledede økonomiske samarbeide og varebytte mellem de tre nordiske

land under verdenskrigen skulde fortsettes som hittil og videre utvikles.

Man var ennvidere enig om hensiktsmessigheten av nytt møte mellom tekniske representanter for de tre land til drøftelse av spørsmålet om hvorvidt og i tilfelle hvilke forføininger allerede nu bør treffes for å forberede bekjempelsen av minefaren også etter krigens slutning.

Der uttaltes sluttelig fra alle sider ønsket om at det hittil stedfunne samarbeide fremdeles må fortsettes.

Protokoll.

Under kongebesøket i Kristiania 28de—30te november 1917 har overlegninger funnet sted mellom de tre konger, den norske statsminister, den danske konseilpresident, den svenske statsminister og de tre lands utenriksministre.

Kong Haakon åpnet møtet med den tale som er inntatt i nedennevnte kommuniké.

Kong Haakons tale blev besvart av kong Gustaf, som fremførte sin takk for den til ham og kong Christian rettede velkomsthilsen. Hans Majestet uttalte håpet om, at kong Haakon vilde forstå de følelser med hvilke han atter hadde betrått Norges jord og takket for den imøtekommenhet, som hadde gjort det mulig for ham nu å besøke Norges konge. Tilslut uttalte Hans Majestet sine beste ønsker for konferansens overlegninger samt sin forhåpning om, at det samarbeide som påbegyntes i Malmø og siden var blitt fortsatt, vilde føre til et godt og for de tre nordiske folk lykkebringende resultat.

Under møtet blev bekreftet enighet om følgende: På grunn av de tre lands samfølelse er regjeringene enig om å erklære, at hvor langvarig enn verdenskrigen måtte bli og hvilke former den enn ytterligere måtte anta skal det venskabelige og fortrolige forhold mellom de tre riker opretholdes.

I overensstemmelse med de tidligere avgitte uttalelser og med den politikk som de også hittil har ført, er det de tre rikers bestemte hensikt hver for sig til det ytterste å opretholde sin nøytralitet overfor alle de krigførende makter. Det blev fremholdt som selvfølgelig, at dette også gjelder på det handelspolitiske område.

Man har gjensidig gitt uttrykk for ønsket om at man under de nu rådende vanskeligheter i forøket utstrekning yder hverandre hjelp med forsyning av nødvendige varer. Man vil derfor ha for øie betydningen av at ingen av landene går til avtaler med andre land som måtte utelukke dette. For å fremme varebyttet mellom de tre land på en mere virksom måte enn hittil, blev man enig om umiddelbart etter møtet å la særlige representanter tre sammen for å utarbeide de herfor nødvendige forslag.

Når resultatet av disses virksomhet foreligger vil man være opmerksom på spørsmålet om, hvorvidt det måtte være hensiktsmessig å skride til en nærmere undersøkelse av vilkårene for et økonomisk samarbeide også etter krigen.

Man drøftet spørsmålet om muligheten av en lempning i fremmedlovgivningen i de tre land likeoverfor de to andre lands borgere, ennvidere spørsmålene om fremmede

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

konsulers adgang til å chiffterelegrafere og om en mere utviklet felles motarbeidelse av spioneri fra krigførendes side.

Idet man blev enig om at fortsette de forberedende arbeider til varetagelse av de nøytrale staters felles interesser ved eller efter krigens slutning vil de tre land hver for sig opnevne sakkyndige for undersøkelse og bearbeidelse av det materiale som foreligger under samarbeide med de nord-

ske interparlamentariske grupper. Under hensyn til det på tidligere møter vedtatte var man enig om at de på nærværende møte herom trufne bestemmelser blir å meddele de øvrige interesserte nøytrale regjeringer.

Som under de tidligere møter blev påny fra alle sider uttalt ønskeligheten av at samarbeidet mellom de tre land fortsettes.

Man blev enig om utferdigelse av vedlagte kommuniké.

Kristiania, 30te november 1917.

(u.) *Gunnar Knudsen.*

(u.) *Zahle.*

(u.) *Nils Edén.*

(u.) *Ihlen.*

(u.) *Erik Scavenius.*

(u.) *Joh. Hellner.*

Kommuniké.

Under kongebesøket i Kristiania 28de—30te november 1917 har overlegninger funnet sted mellom de tre konger, den norske statsminister, den danske konseilpresident, den svenske statsminister og de tre lands utenriksministre.

Kong Haakon åpnet møtet med følgende tale:

«Det er en stor glæde for mig og det norske folk at se hos os idag Deres Majesteter, og med Deres Majesteter de to lands førsteministre og utenriksministre, således at der kan være anledning til påny under personlig samvær å drøfte viktige spørsmål for de tre land.

Jeg vil straks benytte denne leilighet til å uttrykke for Sveriges konge den taknemmelighet som Norge føler overfor Deres Majestet, fordi De ved Deres personlige initiativ bragte istand vårt møte i Malmø og dermed lettet det uvurderlige samarbeide mellom de tre land under krigen. Dertil føier sig nu den dype tilfredshet over at Deres Majestet er kommet til oss i Kristiania for å gi oss et sikkert bevis på at det som

tidligere har stått imellem ikke lenger kaster skygge over enigheten i Norden.

Ved dette møte i Kristiania vil der gis verden vidnesbyrd om at de tre nordiske lands nøytralitetsvilje fremdeles som hittil vil være fast og urokket og at deres varetagelse av felles oppgaver er i stadig fremgang.

Når den ulykkelige verdenskrig engang måtte slutte og hvert av de tre land, takket være deres samhold og samarbeide, stå frelst og fritt, vil krigen ialfall ha båret én god frukt for Norden, en ytterligere utviklet broderfølelse.

Med dette for øie er jeg sikker på at også de overlegninger vi idag skrider til vil føre til de mål vi tilsikter.»

Kong Haakons tale blev besvart av kong Gustaf, som fremførte sin takk for den til ham og kong Christian rettede velkomsthilsen. Hans Majestet uttalte håpet om, at kong Haakon vilde forstå de følelser med hvilke han atter hadde betrått Norges jord og takket for den imøtekommenhet, som hadde gjort det mulig for ham nu å besøke Norges konge. Tilslut uttalte Hans Maje-

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

stet sine beste ønsker for konferansens overlegninger samt sin forhåpning om, at det samarbeide som påbegyntes i Malmø og siden var blitt fortsatt, vilde føre til et godt og for de tre nordiske folk lykkebringende resultat.

Under møtet blev bekreftet enighet om følgende: På grunn av de tre lands samfølelse er regjeringene enig om å erklære at hvor langvarig enn verdenskrigen måtte bli og hvilke former den enn ytterligere måtte anta skal det venskabelige og fortrolige forhold mellom de tre riker opretholdes.

I overensstemmelse med de tidligere avgitte uttalelser og med den politikk som de også hittil har ført, er det de tre rikers bestemte hensikt hver for sig til det ytterste å opretholde sin nøytralitet overfor alle de krigførende makter.

Man har gjensidig gitt uttrykk for ønsket om at man under de nu rådende vanskeligheter i forøket utstrekning yder hverandre hjelp med forsyning av nødvendige varer. For å fremme varebyttet mellom de tre land på en mere virksom måte enn hittil, blev man enig om umiddelbart etter møtet å la særlige representanter tre sammen for å utarbeide de herfor nødvendige forslag.

Man drøftet spørsmålet om muligheten av en lempning i fremmedlovgivningen i de tre land likeoverfor de to andre lands borgere.

Man blev enig om å fortsette de forberedende arbeider til varettagelse av de nøytrale staters felles interesser ved eller etter krigens slutning.

Som under de tidligere møter blev påny fra alle sider uttalt ønskeligheten av at samarbeidet mellom de tre land fortsettes.

Protokoll

ved møtet i Kjøbenhavn mellom den norske Statsminister og Utenriksminister, den danske fungerende Statsminister og Utenriksminister og den svenske Statsminister og Utenriksminister i dagene 26de—28de juni 1918.

Der konstateres først en fullkommen enighet om å fortsette den fra de tre lands side hittil fulgte upartiske nøytralitetspolitikk, også på det handelspolitiske område. I overensstemmelse med det venskapelige og fortrolige innbyrdes forhold enedes man om å holde hverandre underrettet vedrørende forhandlinger og erfaringer av gjensidig interesse på det utenrikspolitiske område.

Ennvidere blev nedennevnte emner behandlet med de anførte resultater:

1. Nøytral konferanse.

På grunnlag av de overensstemmende innstillinger, som komiteer, nedsatt i de tre land, har avgitt vedrørende denne sak, vil

de tre regjeringer fortsette meningsutvekslingen om saken.

2. Sosialpolitisk samarbeide mellom de tre nordiske land.

I anledning av en henvendelse til de tre regjeringer fra det nordiske interparlamentariske råd blev man enig om å opnevne representanter for regjeringene til sammen å undersøke muligheten av å tilveiebringe et samarbeide på det sosialpolitiske område.

3. Handelsforholdene efter krigen.

Man konstaterte på ministermøtet med stor tilfredshet de gode resultater av det øko-

nomiske samarbeide mellom de tre land under krigen og var enig om dette samarbeides fortsettelse og utvikling. Ut fra de erfaringer, som er innvunnet ved dette samarbeide, blev man enig om å søke former for samarbeidet på dette område også etter krigens slutning og i dette øiemed å forsyne hverandre med opplysninger, bl. a. om forandringer angående handelstraktatforhold.

Man anså det for hensiktsmessig at regjeringene lot innhente opplysninger og samle materiale og at der for hvert av de tre land blev opnevnt delegerte, som skulde søke å legge en plan for en nærmere undersøkelse av de herhenhørende meget omfattende spørsmål.

4. Handelspolitisk oversikt.

Under møtet blev der gitt meddelelser angående utviklingen av de tre lands handelspolitiske forhold til andre land siden kongemøtet i Kristiania.

5. Forholdsregler til minskning av minefaren i nordiske farvann.

I anledning av den mineutlegning, som nylig har funnet sted i farvann som grenser til de nordiske land, enedes man om at samarbeidet til fjernelse av minefaren skulde fortsettes og at et møte mellom delegerte fra de tre lands marinemyndigheter snarest skulde avholdes til overveielse av de foranstaltninger som i dette øiemed nærmest måtte treffes.

6. Interneringsspørsmålet.

Man var enig om ønskeligheten av å gjøre en samtidig og prinsipielt overensstemmende henvendelse til den britiske og den tyske regjering i det øiemed å tilveiebringe en ordning, hvorefter militærpersoner, som i lengere tid har vært internert i de tre land, kunde hjemsendes. De respektive utenriksdepartementer vil sette sig i forbindelse med hverandre med hensyn til tidspunktet og formen for en sådan henvendelse.

7. Diplomatisk forbindelse med og eventuell anerkjennelse av de under krigen opståtte nye stater (særlig i Russland).

Der blev under møtet gitt meddelelse om, hvorledes man hittil i de tre land hadde forholdt sig overfor nye statsdannelser i Østeuropa (Storrussland, Estland, Ukraine og Georgien m. fl.). Intet av de tre land har hittil offisielt anerkjent disse statsdannelser, mens praktiske spørsmål rent faktisk er blitt forhandlet med de respektive myndigheter og disses utsendte representanter. Man var enig om hensiktsmessigheten av, at hvert av de tre land rådførte sig med de to andre land, når spørsmålet om å overgå fra den faktiske til den formelle anerkjennelse måtte melde sig.

I denne forbindelse drøftedes også spørsmålet om en fellesoptreden fra de tre lands side til beskyttelse av deres borgeres økonomiske rettigheter innenfor de nye statsdannelser, og med tanke på en sådan fellesoptreden blev man enig om å holde hverandre underrettet om de erfaringer, som gjøres på dette område.

8. De krigførendes propaganda.

Ut fra det synspunkt, at man i nøytrale land har krav på, at pressen ikke påvirkes av de krigførende på sådan måte, at landenes nøytralitetspolitikk vanskeliggjøres, enedes man om i fellesskap å motvirke virksomhet fra de krigførende lands side i denne henseende. Man anså det for hensiktsmessig, at denne sak behandledes på et møte av sakkyndige fra de tre land.

9. Yderligere begrensning av utlendings adgang til de nordiske land.

Man drøftede spørsmålet om nødvendigheten av yderligere å innskrenke adgangen til de nordiske land også mellom landene innbyrdes. I erkjennelse av ernæringsvanskelighetene og bolignøden og under hensyn til de ulemper, som den nu gjeldende ordning medfører, vil man anse det for riktig, at

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

dette spørsmål tas op til drøftelse mellem representanter for vedkommende regjeringsdepartementer.

10. *Beskatning av fremmede.*

Man besluttet å søke tilveiebragt ensartede bestemmelser angående forutsetningene for en beskatning av fremmede.

Man enedes om å utsende et kommuniké til pressen angående resultatene av det stedfunne ministermøte.

Endelig var man likesom på de tidligere møter fullkommen enig om ønskeligheten av, at det for de felles interesser så frugtbringende samarbeide mellom de tre lands regjeringer fortsettes.

Kjøbenhavn, den 28de juni 1918.

(u.) *Gunnar Knudsen.*

(u.) *Edvard Brandes.*

(u.) *Nils Edén.*

(u.) *Ihlen.*

(u.) *Erik Scavenius.*

(u.) *Joh. Hellner.*

Norsk kommuniké fra ministermøtet i Kjøbenhavn.

Efter innbydelse fra den danske regjering har der i dagene fra den 26de til 28de juni 1918 funnet sted et møte i Kjøbenhavn mellem den norske statsminister og utenriksminister, den fungerende danske statsminister, den danske utenriksminister og den svenske statsminister og utenriksminister.

Under møtet blev der i fortsettelse av de på de tidligere nordiske konge- og ministermøter førte forhandlinger drøftet en rekke spørsmål vedrørende de tre lands felles interesser.

Der konstateres en fullkommen enighet om å bevare det venskapelige og fortrolige innbyrdes forhold og å fortsette den hittil førte upartiske nøytralitetspolitikk.

Blandt de emner som blev behandlet var det allerede på de tidligere møter reiste spørsmål om samarbeide mellom nøytrale stater til varetagelse av deres felles interesser ved eller efter verdenskrigens slutning. På grunnlag av de overensstemmende innstillinger som komiteer nedsatt i de tre land har avgitt vedrørende denne sak vil de tre regjeringer fortsette meningsutvekslingen om saken.

På møtet blev der gitt meddelelse om utviklingen av de tre lands handelspolitiske forhold i den senere tid.

Man konstaterer med stor tilfredshet de gode resultater av det økonomiske samarbeide mellom de tre land under krigen og var enig om dets fortsettelse og utvikling.

Ut fra de innvunne erfaringer enedes man om å søke former for samarbeide på dette område også efter krigens slutning.

Fremdeles drøftedes spørsmålet om innledning av et samarbeide mellom de tre nordiske land på det sosialpolitiske område og man besluttet i anledning av en henvendelse fra det nordiske interparlamentariske råd å opnevne representanter for regjeringene til sammen å undersøke muligheten herfor.

Ennvidere drøftedes bestemmelser om innskrenkning i fremmedes adgang til hvert av de tre land under hensyn til ernæringsvanskeligheter og bolignød.

Man besluttet å søke tilveiebragt ensartede bestemmelser angående forutsetningene for en beskatning av fremmede.

Likesom på de tidligere møter hersket

der fullkommen enighet om ønskeligheten av at det for de felles interesser så fruktbrin-

gende samarbeide mellom de tre lands regjeringer fortsettes.

Protokoll.

Ved avslutningen av det nordiske ministermøte i Stockholm, som fant sted i dagene fra den 26de til den 28de mai 1919, vedtokes det å utsende et kommuniké til pressen som vedlagte bilag A.

Følgende emner behandledes:

1. *Folkenes Forbund.*

Se kommunikéet. Blant de i kommunikéet nevnte særlige spørsmål skulde først og fremst optas utarbeidelse av forslag angående opprettelse av fast voldgiftsdomstol. Man var enig om at komiteenes arbeide burde fremmes således at forslag eventuelt kan fremlegges på det første møte av nationernes representanter i Forbundet.

2. *Anerkjennelse av nye statsdannelser.*

Der var enighet om, at Polen nu offisielt burde anerkjennes av de tre nordiske land. Med hensyn til de øvrige nydannede stater mente man derimot at tidspunktet for deres offisielle anerkjennelse ennå ikke var kommet.

3. *Handelspolitisk oversikt.*

Se kommunikéet. I anledning av de allierte og assosierte regjeringers forespørsel angående de nøytrale europeiske staters stilling vedrørende handelsforbindelsen med Tyskland i tilfelle av nye tvangsforanstaltninger mot dette land, enedes de nærværende ministre for sin del om at en samtidig henvendelse burde rettes til de pågjeldende regjeringer i overensstemmelse med vedlagte utkast til note (bilag B).

4. *Opprettelse av en internasjonal prisedomstol.*

Man var enig om, at det i al fall på det

nuværende tidspunkt ikke kunne ansees for hensiktsmessig å rette en dertil siktende henvendelse til de krigførende makter fra de tre nordiske lands side.

5. *Erstatning for de gjennom sjøkrigen lidte tap.*

Se kommunikéet. Man kom under overveielserne til den oppfatning at tanken om erstatning i form av tysk tonnasje neppe skulde kunne gjennomføres.

6. *Beskatnings- eller konfiskasjonsforanstaltninger mot norske, danske og svenske borgere i utlandet.*

Se kommunikéet. Der siktes til Tyskland, Østerrike, Ungarn, Czeko-Slovakiet m. fl.

7. *Beskatning av nordiske rederier i utlandet.*

Se kommunikéet. Der siktes særlig til Amerikas Forenede Stater og Storbritannien.

8. *De nøytrales fordringer i Tyskland med flere land.*

Se kommunikéets avsnitt om samarbeide mellom de tre lands finansielle sakkyndige i Paris.

9. *De nøytrales fordringer i Russland.*

Der blev gitt meddelelse om de skritt, som er foretatt i de tre land for å søke de pågjeldende fordringer sikret. Man var enig om, at de i de tre land nedsatte komitéer skulde tre i forbindelse med hverandre på den måte som de måtte finne hensiktsmessig.

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

10. *Ophøret av de blandede domstole i Egypten.*

Man var enig om inntil videre å avvente de nye forslag som var stillet i utsikt fra den egyptiske regjerings side.

Stockholm den 28de mai 1919.

(u.) *Gunnar Knudsen.*

(u.) *Zahle.*

(u.) *Nils Edén.*

Sluttelig gav de tre lands ministre under møtet hverandre forskjellige fortrolige meddelelser angående spørsmål, som de tre land for tiden har til behandling i forbindelse med fredsforhandlingene.

(u.) *Ihlen.*

(u.) *Erik Scavenius.*

(u.) *Joh. Hellner.*

Bilag A.

Kommuniké.

Efter innbydelse av den svenske regjering har der i dagene fra den 26de til den 28de mai 1919 i Stockholm funnet et møte sted mellom de norske, danske og svenske stats- og utenriksministre.

Man konstaterte med stor tilfredshet, at det under krigen hadde lykkedes de tre land å opretholde sin nøytralitetspolitikk og at deres samarbeide i denne henseende hadde knyttet sterke bånd mellom dem.

Under møtet drøftedes en flerhet av spørsmål som berører de tre lands interesser og som siden det senest avholdte ministermøte er blitt aktuelle.

Man behandlet det for hele verdensutviklingen så betydningsfulle spørsmål om Folkenes Forbund og enedes om gjennom de komitéer, som i sin tid er nedsatt dertil, å la fortsette den felles forberedelse av dermed i forbindelse stående særlige spørsmål samt at, når spørsmålet om tilslutning til Forbundet skal optas til avgjørelse, å samråde med hverandre derom.

Der gaves gjensidige opplysninger om de siden det siste ministermøte inntrådte forandringer i den handelspolitiske situasjon. Det fremgikk herav at utviklingen hadde vært av ensartet karakter i de tre land.

Man enedes om gjennom de i de tre land nedsatte traktatkommisjoner å undersøke

mulighetene for også etter krigen å samvirke på det økonomiske område. Likeledes rådet der enighet om at det allerede innledede socialpolitiske samarbeide bør fortsettes.

Man kom overens om gjennom særlige delegerte straks å opta til overveielse å søke gjennomført på ensartet måte de krav som hvert av de tre land har på erstatning for de ved sjøkrigen lidte tap.

Det besluttet å utse delegerte for de tre land for å overveie et eventuelt samarbeide vedrørende varetagelse av de nordiske lands økonomiske interesser i stater, hvor man synes å forberede beslagleggelse eller konfiskasjon av utlendingers eiendom eller tilgodehavender.

Likeledes drøftedes spørsmålet om den i visse fremmede land innførte beskatning av utenlandske rederier.

Man var enig om at de tre lands finansielle sakkyndige i Paris vedblivende skulde stå i forbindelse med hverandre til varetagelse av de betydelige interesser, som borgere i alle tre land har i anledning av kreditt under krigen til utlandet.

Endelig konstatertes at de tre regjeringer er enig om også etter krigens slutning å fortsette det fortrolige og venskabelige samarbeide som på forskjellige områder har funnet sted til gagn for de tre land.

Stockholm den 28de mai 1919.

Bilag B.

Utkast

til note til de allierte og assosierte makters representanter i Kristiania.

Fra de allierte og assosierte makters representanter i Kristiania har jeg den mai d. å. hatt den ære å motta en forespørsel om hvorvidt den norske regjering for det tilfelle at skulde ville

Da den danske og den svenske regjering også har mottatt en lignende henvendelse, har spørsmålet vært gjenstand for drøftelser under det nordiske ministermøte som har funnet sted i Stockholm 26de—28de mai d. å.

I overensstemmelse med den opfatning hvorom man enedes under disse drøftelser har jeg den ære å anføre følgende:

Den norske regjering finner at en beslutning fra dens side om avbrytelse av all handelsforbindelse med Tyskland vilde innebære en vesentlig avvikelse fra den holdning som Norge under hele krigen har inn tatt overfor de krigførende makter. Regjeringen vil bringe i erindring, at de med de allierte og assosierte makter avsluttede handelsavtaler uttrykkelig forutsetter at der ikke skal behøve å bli spørsmål om noen sådan beslutning fra norsk side om avbrytelse av enhver handelsforbindelse med

Tyskland, idet disse avtaler innrømmer muligheten av norsk handel med Tyskland innenfor visse i avtalene bestemte grenser. Endelig må regjeringen fremholde at også fra et praktisk og teknisk synspunkt vilde en beslutning av sådan art forårsake de største ulemper for det norske næringsliv.

Da der i de allierte og assosierte makters note henvises til eventuelle nye forholdsregler mot Tyskland, blant hvilke ifølge mottatte opplysninger også inngår blokade, og da denne blokade åbenbart lar sig gjennomføre effektivt uten Norges medvirken, synes det øiemed som de allierte og assosierte makter tilsikter å kunne opnåes uten hensyn til de foranstaltninger som der er spørsmål om fra den norske regjerings side.

Under disse omstendigheter tillater den norske regjering sig å nære det håp at de allierte og assosierte makter ikke vil finne det nødvendig at den omhandlede erklæring avgis fra norsk side samt at de som følge herav ikke vil finne grunn til å forårsake de ulemper for importhandelen som der siktes til i deres note.

Protokoll.

Ved avslutningen av det nordiske ministermøte i Kristiania som fant sted i dagene fra den 1ste til den 4de februar 1920 vedtoges det å utsende et kommuniqué til pressen som vedlagte bilag.

Følgende emner behandledes:

I. *Folkenes Forbund.*

Man drøftet spørsmålet om de tre nordiske lands tilslutning til Folkenes Forbund og gjennomgikk derunder de viktigste bestemmelser i forbundspakten. Det konsta-

tertes at der i alt vesentlig var enighet om forståelsen av disse bestemmelser.

I denne forbindelse fremholdtes også den tendens, som hadde gjort sig gjeldende fra de allierte makters side, til å forelegge de nøytrale makter til antagelse forslag til internasjonale overenskomster, ved hvis utarbeidelse disse ikke har hatt anledning til å medvirke, og man enedes om at de tre nordiske land ved første beleilige anledning hver for sig skulde fremholde overfor de allierte makter de innvendinger, de hadde å gjøre mot en sådan fremgangsmåte, der strider mot, hvad der tidligere har vært sedvane.

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

II. *Anerkjennelse av nye statsdannelser.*

Man var enig om at anerkjennelse av Ungarn burde finne sted så snart fredstraktaten mellom dette land og de allierte makter var undertegnet. Med hensyn til de øvrige nydannede stater mente man derimot at tidspunktet for deres offisielle anerkjennelse ennå ikke var kommet.

Da man underhånden er blitt bekjent med, at der kan ventes innbydelse til en baltisk konferanse hvorunder bl. a. spørsmålet om Østersjøens nøytralisering skulde behandles enedes man om at man ikke kunde anbefale deltagelse i denne konferanse, og at bestrebelsene burde rettes på å søke å undgå at en sådan innbydelse utgikk til de tre nordiske land.

I anledning av én til den norske regjering og den danske riksdag rettet henvendelse fra en armensk delegasjon i Paris om intervensjon til fordel for Armenien fant man at henvendelsen ikke gav anledning til noen forføining.

III. *Handelspolitisk oversikt.*

Man gav hverandre opplysninger om de siden det siste ministermøte inntrådte forandringer i den handelspolitiske situasjon.

IV. *Handelsforbindelsene med Sovjet-Russland.*

Man drøftet den av Fredskonferansens Høieste Råd offentliggjorte meddelelse vedrørende vareutvekslingen gjennom de russiske kooperative organisjoner. Det konstateres at det trots undersøkelser ikke hadde lykkedes å tilveiebringe opplysning om denne foranstaltnings rekkevidde og om den måte hvorpå den tenktes gjennomført. Hvis det av det Høieste Råd tagne skritt skulde lede til gjenoptagelse av handelsforbindelser med Russland var man videre enig om å hevde, at de tre nordiske land måtte ha den samme adgang som andre stater til optagelse av forbindelsene i den utstrekning hvortil deres interesse måtte gi anledning.

V. *De tyske eksportbestemmelers virkninger på kontrakter avsluttet med utlandet.*

Konferansen enedes om å anbefale vedkommende næringsorganisasjoner i de tre land å istandbringe et samarbeide for å søke en løsning av de for tiden rådende vanskeligheter.

VI. *Spørsmålet om beskatning av de nordiske lands skibsfart, industri og handel i utlandet.*

I anledning av henvendelse fra de nordiske traktatkommisjoners nabolandsutvalg angående spørsmålet om beskatning av skandinavisk skibsfart i fremmede land enedes man om å foreta den foreslåtte henvendelse til Storbritannien og Amerikas forenede stater.

Samme utvalg har også henledet ministermøtets oppmerksomhet på den tendens som i Storbritannien har vist sig til å beskatte der bosatte agenter for skandinaviske firmaer ikke blott for inntekten av agentenes egen virksomhet, men også for prinsipiell inntekt av deres eksport til Storbritannien. Man enedes om å foreta en henvendelse til Storbritannien således som foreslått av utvalget.

VII. *Det internasjonale valuta-spørsmål.*

I anledning av den efter initiativ av finansekspertmøtet i Amsterdam bl. a. til de tre regjeringer rettede henvendelse om sammenkallelsen av en internasjonal finanskonferanse var man enig om å gi sin tilslutning til denne tanke.

Videre enedes man om å la sakkyndige fra de tre land møtes til en konferanse for å overveie, i hvilken grad felles foranstaltninger skulde kunne vedtas for å motvirke kronevalutaens depresiering i forhold til utenlandsk valuta.

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

VIII. Spørsmålet om nordisk sosialpolitisk samarbeide.

Der var enighet om å fortsette samarbeidet på det sosialpolitiske område mellom

Kristiania, den 4de februar 1920.

(u.) *Gunnar Knudsen.*

(u.) *Zahle.*

(u.) *Nils Edén.*

de tre nordiske land under sådanne former, som de til enhver tid foreliggende spørsmål måtte gjøre hensiktsmessig, og alt ettersom de enkelte spørsmål måtte melde sig til behandling.

(u.) *Ihlen.*

(u.) *Erik Scavenius.*

(u.) *Joh. Hellner.*

Kommuniké.

Efter innbydelse av den norske regjering har der i dagene fra den 1ste til den 4de februar d. å. i Kristiania funnet sted et møte mellom de norske, danske og svenske stats- og utenriksministre. Under møtet drøftedes en rekke spørsmål av felles interesse.

Som første punkt behandledes spørsmålet om tiltreden til Folkenes Forbund. I forbindelse med den meningsutveksling, som herunder fant sted, gjennomgikk man de bestemmelser i forbundspakten som er av særlig betydning for de mindre land, der har vært nøytrale under verdenskrigen. Det konstatertes derved enighet angående forståelsen av disse bestemmelser.

Ennvidere behandledes spørsmålet om anerkjennelse av visse nydannede stater. Det viste sig å være enighet om, hvorledes de tre regjeringer skulde forholde sig til dette spørsmål.

På lignende måte som ved tidligere ministermøter blev der gitt en oversikt over den handelspolitiske utvikling i den forløpne tid. Der hersket overensstemmelse om de foranstaltninger, som bør foretas for å motvirke visse skattepåklegg i andre land til

skade for de nordiske lands handel og skibsfart.

I anledning av den efter initiativ av finanssekspertermøtet i Amsterdam bl. a. til de tre regjeringer rettede henvendelse om sammenkallelsen av en internasjonal finanskonferanse var man enig om å gi sin tilslutning til denne tanke.

Videre enedes man om å la sakkyndige fra de tre land møtes til en konferanse for å overveie i hvilken grad felles foranstaltninger skulde kunne vedtas for å motvirke kronevalutaens depresiering i forhold til utenlandsk valuta.

Man behandlet videre spørsmålet om nordisk sosialpolitisk samarbeide. Der var enighet om å fortsette samarbeidet under sådanne former, som de til enhver tid foreliggende spørsmål måtte gjøre hensiktsmessig, og alt ettersom de enkelte spørsmål måtte melde sig til behandling.

Ved behandlingen av disse og en rekke andre spørsmål konstatertes fra alle sider betydningen av den fortsatte venskapelige meningsutveksling mellom regjeringene og av samarbeide mellom de tre land.

Protokoll.

Ved avslutningen av ministermøtet i Kjøbenhavn, som fant sted i dagene fra 28de til 30te august 1920, vedtoges det å utsende et kommuniqué til pressen som vedlagte bilag A.

Følgende emner blev behandlet:

1.

Den almindelige internasjonale situasjon særlig med hensyn til Sovjet-russland.

Spørsmål om nøytralitet og eventuelle forpliktelser ifølge Folkenes Forbund.

Man drøftet den foreliggende utenrikspolitiske situasjon, særlig spørsmålet om hvilken stilling man skulde innta til en eventuell opfordring om å delta i en blokade overfor Russland. Der konstateres enighet om, at man ikke kunde gå med på noen sådan tvangsforanstaltning mot Russland, og at der ikke i folkeforbundspakten inneholdes noen forpliktelse til under de nuværende forhold å delta deri.

Handels-, post- og telegrafforbindelsen med Sovjetrussland.

Man gav hverandre opplysning om den handel som hadde funnet sted med Sovjetrussland og om forhandlingene vedrørende utsendelse av handelsdelegasjoner fra Russland til de tre nordiske land og fra disse land til Sovjetrussland. Man underrettet hverandre om hvorledes spørsmålene om post- og telegrafforbindelsene med Sovjetrussland for tiden stod for hvert lands vedkommende.

Erstatningskravene mot Sovjet-russland.

Man var enig om å anerkjenne betydningen av det av kommisjonene utførte tekniske arbeide men fastslog på den annen side

at ingen av de tre regjeringer hadde bundet sig til de av kommisjonene på møtene i Genf og Paris vedtatte prinsipper. Det omtaltes at skritt fra private foretagenders side var blitt truffet for at disse på den måte som måtte være mulig kunde gjenerhverve sine eiendommer i Russland.

2.

Anerkjennelse av nye stater. (De russiske randstater og Ungarn).

Det fremgikk av meningsutvekslingen at man ikke mente allerede nu å burde skride til anerkjennelse av de russiske randstater.

Man optok til ny overveielse det på forrige ministermøte drøftede spørsmål om anerkjennelse av Ungarn og fant foreløbig å burde stille denne sak i bero eventuelt inn-til fredstraktatens ratifisering.

3.

Erstatningskravene mot det tidligere østerriksk-ungarske monarki.

Man fant at der for tiden ikke var anledning til andre skritt enn å anmelde kravene og å reservere sig sin rett, eventuelt sammen med andre interesserte land. Man vil på forhånd underrette hverandre om hvad man senere måtte finne grunn til ytterligere å foreta.

4.

Folkeforbundets delegeretforsamlings første sammentreden den 15de november.

Spørsmål om samarbeide mellem de nordiske komiteer i den hensikt å forberede de tre nordiske lands deltagelse i delegeretforsamlingens møte.

Samarbeide mellem de nordiske land på delegeretforsamlingen.

Man var enig om å la komiteene i de tre land, eventuelt ved et medlem fra hver

komite, i fellesskap drøfte de spørsmål som ifølge den foreløbige dagsorden (se bilag B) skal behandles på delegeretforsamlingen. Man var ennvidere enig i det ønskelige i å gi de delegerte, som de tre nordiske land sender til delegeretforsamlingen i Genf, instruksjoner om samarbeide for felles interesser derunder også spørsmålet om valg av en representant for et av de tre land i rådet.

Utvæksling av synspunkter med hensyn til de på dagsordenen opførte spørsmål.

Man gjennomgikk de på dagsordenen opførte spørsmål.

Man vedtok å forespørre hos generalsekretariatet i London, hvorvidt der foreligger noen forslag til den i dagsordenens punkt 1 omtalte forretningsorden og å uttale ønsket om å få tilstillet et sådant i tide før møtet.

Man var enig om nødvendigheten av at stater som står utenfor Folkenes Forbund snarest optas i dette. Spesielt vil man ha sin oppmerksomhet henvendt på hvad der måtte kunne gjøres for å fremme en sådan optagelse for Tysklands vedkommende og la de delegerte i Genf underhånden undersøke sakens stilling.

Med hensyn til punkt 4 angående de spørsmål hvorom forbundsrådet skal avgi beretning enedes man om å meddele generalsekretariatet at man oppfattet dette punkt således at der herunder vilde bli leilighet til en almindelig debatt.

Man var enig om at de tre land under møtet vilde søke å gjøre deres synspunkter gjeldende også med hensyn til sådanne spørsmål som er av betydning for forbundets almindelige utvikling i overensstemmelse med dets idé selv hvor det dreier sig om emner der ikke fortrinnsvis berører de tre nordiske lands særlige interesser.

Ordning av stadig forbindelse med Folkeforbundets råd.

Man var enig om at et fastere organisert samarbeide med Folkeforbundets gene-

ralsekretariat burde komme istand og drøftet hvorledes en sådan forbindelse burde ordnes likesom hvorledes innen de respektive utenriksdepartementer behandlingen av saker som vedkom Folkenes Forbund skulde organiseres.

Den schweiziske regjerings forslag om samarbeide mellem de nordiske land samt Nederlandene og Schweiz vedrørende spørsmål om Folkenes Forbund.

Uten å søke å danne noen fast gruppering innenfor Folkenes Forbund var man enig om å la samarbeidet utvikle sig etter som sakene melder sig. Spørsmålet om et sådant samarbeide bør nærmere behandles av de i de tre land nedsatte komiteer.

5.

Den internasjonale luftfartsforbindelse. Pariserkonvensjonen og modifikasjonen av dens artikkel 5.

Overenskomster mellem de nordiske land og mellem disse og Storbritannien.

Man var enig om ønskeligheten av at de tre land avslutter overenskomster sig imellem to og to i overensstemmelse med det foreliggende kommisjonsutkast samt deretter avslutter provisoriske overenskomster med Storbritannien i overensstemmelse med de foreliggende forslag.

Man anså det for ønskelig å få spørsmålet om landingsplasser i de tre land ordnet snarest mulig.

6.

De forenede staters sjøfartspolitik i forhold til de nordiske lands skibsfart.

I anledning av den av De forenede stater innlede sjøfartspolitik som senest har fått uttrykk i «The Merchant Marine Act» av 1920 med deri inneholdte proteksjonistiske bestemmelser enedes man om å søke sine interesser varetatt ved en fellesoptreden, eventuelt sammen med andre land.

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

7.

Spørsmålet om innførelse av forbehold for nordisk økonomisk samarbeide ved avslutning av handelstraktater.

Man bragte i erindring at der på ministermøtet i Kristiania i februar d. å. blev fremlagt følgende uttalelse fra de tre nordiske traktatkommisjoners nabolandsutvalg:

«Traktatkommisjonenes nabolandsutvalg har — efter å ha foretatt en foreløbig gjennomgåelse av endel samarbeidsanliggender — funnet at en preferanseordning for enkelte områders vedkommende fortjener en nærmere undersøkelse. Med henblikk på forestående traktatforhandlinger vil utvalgene henlede oppmerksomheten på at det for at adgangen til sådanne preferanseordninger kan bli holdt åpen vil være nødvendig å innta i traktatene forbeholdsklausuler tilsvarende dem som har vært inntatt i en del av de av skandinaviske land senest avsluttede traktater.»

Man mente å burde være oppmerksom på denne henstilling under forestående handels-traktatforhandlinger med andre land.

8.

Ententens henvendelse om salg av tysk krigsmateriell til utlandet.

Man gav hverandre underretning om hvad man hadde foretatt sig i anledning av henvendelsene fra de allierte vedrørende salg av tysk krigsmateriell. Man besluttet inntil videre å avvente svar på en anmodning som den norske regjering allerede hadde rettet til de allierte om nærmere opplysninger.

Kjøbenhavn, den 30te august 1920.

(u.) *Otto B. Halvorsen.*

(u.) *N. Neergaard.*

(u.) *Hj. Branting.*

9.

Den britiske henvendelse om kapitulasjonens ophevelse i Egypten og de blandede domstoles omorganisasjon.

Da der nu i pressen er bebudet en endring i Storbritanniens stilling til Egypten som kan øve innflydelse på spørsmålet om kapitulasjonene besluttet man å innhente nærmere opplysninger i London og derefter utveksle meninger i saken.

10.

Spørsmålet om trådløs telegraf ombord på skibe der anløper England.

Man meddelte hverandre hvad man dels under samarbeidet hittil hadde foretatt og dels i den nærmeste fremtid aktet å foreta sig for å hevde de tre lands prinsipielle standpunkt eller ialfall få lovens frister ut-satt og lempelser opnådd. Man var enig om også fremdeles å samarbeide.

Møtet har hatt oppmerksomheten henvendt på Forbundsradets beslutning om nedsettelse av den i artikkel 9 i forbundspakten forutsatte avrustningskommisjon. Møtet uttalte håpet om at denne kommisjons arbeide — selv om der kunde gjøre sig forskjellige meninger gjeldende i spørsmålet om prinsippene for kommisjonens sammensetning — uten forsinkelser må kunne utføres således at der snart kan legges en fast grunn for overenskomster om en effektiv innskrenkning av rustningene uten hvilket fred ikke kan sikres.

(u.) *C. F. Michelet.*

(u.) *Harald Scavenius.*

(u.) *Erik Palmstierna.*

Bilag A.**Kommuniké.**

Efter innbydelse av den danske regjering har der i dagene fra den 28de—30te august i Kjøbenhavn funnet et møte sted mellom de danske, norske og svenske stats- og utenriksministre.

Man utvekslet på møtet meninger om den almindelige internasjonale situasjon og om en rekke utenrikspolitiske spørsmål av felles interesse, derunder handelsforbindelsene med Russland og erstatningskrav såvel overfor dette land som overfor de land som tilhørte det tidligere østerriksk-ungarske monarki, den internasjonale ordning av luftfartsforbindelsene samt en fra traktatkommissionenes nabolandsutvalg mottatt henstilling vedrørende fremtidige handelsoverenskomster. Det viste sig at der hersket overensstemmelse mellom møtets deltagere med hensyn til de behandlede spørsmål.

Forskjellige viktige spørsmål vedrørende Folkenes Forbund blev drøftet.

Man var enig om nødvendigheten av at stater som står utenfor Folkenes Forbund snarest optas i dette.

Møtet har hatt oppmerksomheten henvendt på forbundsrådets beslutning om nedsettelse av den i artikkel 9 i forbundspakten forutsatte kommisjon angående rustningenes innskrenkning. Møtet uttalte håpet om at denne kommisjons arbeide — selv om der kunde gjøre sig forskjellige meninger gjeldende angående prinsippene for kommisjonens sammensetning — uten forsinkelse må kunne utføres således at der snart kan legges en fast grunn for overenskomster om en effektiv innskrenkning av rustningene uten hvilket fred ikke kan sikres.

Man utvekslet synspunkter med hensyn til de forskjellige spørsmål som man hadde grunn til å anta vilde komme frem på delegeretforsamlingen i Genf. Det konstatertes herved at der bestod overensstemmelse. Man var enig om å la komiteene i de tre land, eventuelt ved et medlem fra hver komite, i fellesskap drøfte de spørsmål som skal behandles på delegeretforsamlingen.

Man drøftet spørsmålet om de former under hvilke man best kunde etablere en permanent forbindelse mellom de enkelte land og forbundets generalsekretariat.

Der hersket enighet om uten å etablere en fast gruppe innenfor forbundets medlemmer å fortsette det hittidige samarbeide mellom de tre nordiske land og i påkommende tilfelle søke tilveiebragt samarbeide med andre land for å sikre alle disse land tilbørlig innflydelse innenfor forbundet og fremme dettes videre utvikling i en retning som stemmer med forbundets betydningsfulle oppgaver og idé.

Man drøftet ennvidere de lover som i den senere tid er vedtatt i enkelte land angående sjøfartsforhold og som inneholder bestemmelser til skade for fremmede lands skibsfart. Man enedes om i den anledning likesom tidligere å søke sine interesser varetatt ved felles optreden.

Under forhandlingene blev der fra alle sider, som på de tidligere møter, konstatert betydningen av den fortsatte venskapelige meningsutveksling mellom regjeringene og av et tillitsfullt samarbeide mellom de tre land.

Bilag B.

Oversettelse.

Foreløbig dagsorden for Delegeretforsamlingen. 1ste møte.

1. Drøftelse og vedtagelse av forretningsorden og valg av en kommisjon med det hverv å prøve og gjøre innstilling med hensyn til de delegertes fullmakter.
2. Valg av en redaksjonskomite for å tilveiebringe overensstemmelse mellom den engelske og den franske tekst av forbundspakten.
3. Optagelse av stater som ikke er nevnt i tillegget til forbundspakten.
4. Beretning om det av forbundsrådet hittil utførte arbeide:
 - a. Opnevning av 3 medlemmer av grensekommisjonen for Saar-området;
 - b. opnevning av Saar-områdets regjeringskommisjon;
 - c. opnevning av en overkommisær for Danzig;
 - d. fastsettelse av betingelsene for mandatene;
 - e. opnevning av dr. F. Nansen for å undersøke de spørsmål som står i forbindelse med hjemsendelsen av krigsfangene i Sibirien;
 - f. undersøkelseskommisjon som foreslås sendt til Russland;
 - g. traktaten om minoritetene i Polen (Folkeforbundets garanti);
 - h. beslutninger angående Schweiz's adgang;
 - i. nedsettelse av en permanent kommisjon i henhold til forbundspaktens artikkel 9;
 - k. Forbundets budgett.
 - l. forholdsregler til bekjempelse av utbredelse av tyfus i Europa.
5. Beretning avgitt av generalsekretæren angående sekretariatets organisjon og arbeide.
6. Forslag utarbeidet angående opprettelse av en fast internasjonal domstol.
7. Valg av medlemmer til internasjonale domstoler og av voldgiftsmann i de tilfelle som er omtalt i fredstraktatene for såvidt avgjørelsen ikke er henlagt til den faste internasjonale domstol.
8. Opprettelse av et permanent sundhetsbyrå.
9. Opprettelse av en permanent organisasjon til behandling av de spørsmål om samferdsel og transitt som ifølge bestemmelsene i Versailles-traktaten hører under Folkenes Forbund.
10. Forbindelsen mellom de tekniske organisasjoner og forbundets råd og delegeretforsamling.
11. Den internasjonale finanskonferanses henstillinger.
12. Forberedende forføininger for i nødsfall å anvende folkeforbundets økonomiske våben.
13. Systematisering av internasjonal statistikk:
14. Forholdsregler for å sikre en større overensstemmelse med hensyn til mynt-, vekt- og målsystemer.
15. Fremgangsmåten ved valg og opnevning av de fire ikke permanente medlemmer av rådet.

Delegeretforsamlingen vil sannsynligvis bli oppfordret til å ta følgende spørsmål under overveielse:
16. Kontroll over handelen med våben og ammunisjon med de land hvor en kontroll med denne handel er nødvendig i felles interesse.
17. Brennevinshandelen i Afrika.
18. Den fremtidige fremgangsmåte ved utligning av forbundets utgifter.
19. Kontroll med avtalene angående handelen med kvinner og barn.
20. Kontroll med avtalene angående handelen med opium og andre skadelige midler.
21. Revisjon av Berliner-generalakten av 26de februar 1885 og Brysseler-generalakten og deklarasjonen av 2nen juli 1890.

Bilag 2.**P.M.**

angående de mellem Generaldirektør Fryxell, Minister Wollebæk og Kammerherre Clan ved møte i Kommerskollegium, Stockholm, den 24de november 1921 førte forhandlinger angående hvilke spørsmål man bør foreslå for de respektive regjeringer å opta på programmet for det neste møte mellom delegerte for det skandinaviske samarbeide på det økonomiske område.

Med utgangspunkt i protokollen for delegasjonenes møte i København den 25de—26de april 1921 optokes følgende spørsmål til overlegging:

Analyse av visse næringsveie med henblik på muligheten av tollpreferanse.

Som passende gjenstand for den prøveundersøkelse som delegasjonene var blitt enige om å sette igang hadde tidligere vært nevnt jernmanufaktur- og tekstilindustriene. Ved en forberedende henvendelse til representanter for disse industrier hadde man imidlertid på svensk side ikke møtt tilstrekkelig interesse for en undersøkelse vedkommende nettop disse industrier. Istedet hadde man fra svensk industrihold gitt anvisning på møbel- og konfeksjonsindustriene. Dette fremførtes også på Københavnermøtet og den danske delegasjon hadde for sin del godkjent den således foretatte ombytning. Da man imidlertid hadde en følelse av at der innen delegasjonene rådet et almindelig ønske om at prøveanalysen såvidt mulig måtte komme til å omfatte noen større og mere representative industrier var man, meddelte generaldirektør Fryxell, i den svenske delegasjon beredt til påny å undersøke muligheten herav. Minister Wollebæk uttalte at man på norsk side ønsket på det kommende møte fortrinsvis å behandle praktiske handelspolitiske spørsmål og at man under de nuværende forhold ikke fant at spørsmålet om analysen var av denne art, hvorfor man antok at dette emne burde utsettes. Kammerherre Clan håpet

at man ikke behøvet tyde dette som innebærende et ønske om helt å henlegge dette emne som man på dansk side anså for å være et av de mest interessante og betydningsfulle spørsmål. Tiden var nu efter kammerherrens mening inne til å gå over fra diskusjon angående forutsetningene til en virkelig undersøkelse.

Man blev enig om at der ved delegasjonenes kommende møte burde avgis redegjørelser for spørsmålets stilling i de respektive land og om de skritt som eventuelt var tatt.

Beskatning i utlandet av skandinavisk skibsfart.

Angående dette spørsmål blev det fremholdt at der siden delegasjonenes siste møte var innløpet meddelelser, hvorav fremgikk at fremmed skibsfart i Indien var underkastet en beskatning som særlig påkalte oppmerksomhet. Spørsmålet om vedtagelse av forholdsregler i denne anledning var således nu et meget aktuelt spørsmål. Det meddeltes, at Sveriges generalkonsul i Calcutta som hadde foretatt gjentagne henvendelser til vedkommende myndigheter i Indien angående dette spørsmål uten dog å kunne opnå noen endring i prinsippet, for sin del hadde gitt uttrykk for den oppfatning at ytterligere foranstaltninger på denne måte ikke vilde medføre det forønskede resultat. I anledning av en uttalelse av kammerherre Clan angående den heldigste måte å foreta en aksjon på, antok minister Wollebæk at spørsmålet gjaldt hvorvidt man burde gå den diplomatiske vei eller foreta skritt av

Om samarbeidet med Danmark og Sverige på det økonomiske område.

annen natur. I første tilfelle burde aksjonen gjøres i London. Generaldirektør Fryxell fremholdt videre at amerikanske fartøier etter derom mottatt opplysning allerede var blitt fritatt for skatt i Indien samt at den franske regjering hadde foretatt skritt i den hensikt å utvirke en lignende fordel for de franske fartøier.

Man enedes om at spørsmålene om skibsfartsbeskatningen burde optas til behandling på kommende møte, samt at det foreliggende materiale skulde tilveiebringes gjennom delegasjonenes skibsfartsrepresentanter og siden utveksles gjennom formennene i god tid før møtets avholdelse.

Ensartet lovgivning og preferanse angående retten til å drive næring.

Ved det foregående møte i København hadde man fra svensk side fremsatt forslag om å henstille til de respektive regjeringer at der, inntil en definitiv løsning av nærværende spørsmål oppnåddes, mellom de tre land skulde treffes en avtale av følgende innhold: «Enhver av de tre stater Danmark, Norge og Sverige skal gjensidig tilsikre hverandre at de to andre lands undersåtter, så langt gjeldende lovbestemmelser gjør det mulig, i spørsmålet om retten til å drive næring skal behandles etter samme regler og synspunkter som undersåtter i eget land.»

Efter henstilling fra dansk side besluttedes det at dette forslag til neste møte skulde underkastes en nærmere granskning av de sakkyndige i de forskjellige land, hvorefter man skulde opta til avgjørelse spørsmålet om en eventuell henstilling til regjeringene. Denne beslutning innebar at man fra de sakkyndige skulde innhente uttalelse dels hvorvidt en bestemmelse av nevnte ordlyd lot sig innordne i den gjeldende lovgivning og dels hvorvidt en preferanse-ordning av nevnte innhold kunde innføres uten å foregripe den kommende almindelige revisjon av næringslovgivningen.

Man enedes om at en redegjørelse burde avgis på delegasjonenes kommende møte

angående spørsmålets stilling i de respektive land.

Foruten forannevnte på Københavnermøtet den 25de—26de april 1921 behandlede spørsmål, drøftedes følgende av traktatdelegasjonene ved tidligere anledninger berørte spørsmål:

Beskatning i utlandet av skandinavisk eksport.

Ensartethet med hensyn til tolltariffer og statistikk i de skandinaviske land.

Der rådet enighet om at der ikke var anledning til å opføre disse emner på foredragslisten for neste møte.

Den skandinaviske forbeholdsklausul.

Generaldirektør Fryxell bragte i erindring at det hadde vært bragt på bane å utvide den skandinaviske forbeholdsklausul til å omfatte såvel Finland som Island. Da spørsmålet i denne henseende imidlertid ikke hadde vært gjenstand for overlegning ved den behandling av dette emne som hadde funnet sted på de foregående delegasjonsmøter, fremsattes nu den tanke hvorvidt ikke dette spørsmål burde gjøres til gjenstand for behandling på neste møte av de delegerte, idet man derunder særskilt burde ofre klausulens omfang oppmerksomhet. I forbindelse dermed vilde man vel ikke kunne undgå også å berøre spørsmålet om selve det økonomiske samarbeides utvidelse i tilsvarende grad.

Allerede nu måtte man ta to synspunkter særskilt i betraktning, jo færre land forbeholdsklausulen omfattet desto lettere blev det selvfølgelig å få godkjent klausulen ved kommende traktatforhandlinger. Ennvidere måtte det forhold tas i betraktning at Estland ved traktatforhandlingene med Sverige hadde fått godkjennelse for en forbeholdsklausul til fordel også for Finland blandt andre land.

Minister Wollebæk meddelte at man på

norsk side gjerne så at spørsmålet om skandinavisk forbeholdsklausul blev tatt op til behandling på neste møte samt at derunder såvel klausulens innhold og rekkevidde som spørsmålet om å la klausulen også omfatte Finland blev diskutert. Kammerherre Clan antok at når man først hadde medtatt Finland i forbeholdsklausulen var det politisk sett umulig siden å avslå en anmodning fra Finland om helt å optas i det skandinaviske samarbeide. Spørsmålet om hvorvidt Finland burde innføres i det skandinaviske samarbeide var i første rekke et politisk spørsmål som statsmennene måtte avgjøre, hvilken beslutning siden kom til å virke tilbake på traktatkommisjonenes virksomhet. Dette spørsmål stod nok noget forskjellig i de tre skandinaviske land. En utvidelse av forbeholdsklausulen kunne befryktes å komme til å virke tyngende ved kommende traktatforhandlinger.

Man enedes om at emnet burde optas på

foredragslisten for kommende møte i følgende formulering:

Den skandinaviske forbeholdsklausul, derunder spørsmålet om dens innhold og rekkevidde.

Efter henstilling av minister Wollebæk besluttet tilslutt å foreslå optatt på foredragslisten tillike følgende spørsmål:

Forholdsregler til undgåelse av dobbeltbeskatning av undersätter og selskaper som besitter eiendom eller driver virksomhet i de to øvrige land.

Gjensidig forpliktelse til ikke å beskatte eksport og skibsfart overensstemmende med de prinsipper som man fra de skandinaviske lands side har hevdet likeoverfor andre land.

Bilag 3.

P.M.

Nabolandsklausulen og det skandinaviske samarbeide på det økonomiske område.

I. Nabolandsklausulen i vore handels- og sjøfartstraktater.

Ingen av de handelstraktater som Norge sluttet felles med Sverige i unionstiden inneholdt noen undtagelse fra mestbegunstigelsen til fordel for Sverige. Derimot var der i traktaten med U. S. A. av 1827 tatt inn i separatprotokollen et forbehold forsåvidt angår handel og skibsfart mellom Norge og Finland, samt med hensyn til de særlige fordeler som knyttet sig til innførselen av talg og lys fra Russland. I de traktater som Norge sluttet særskilt i unionstiden, blev der, sålenge mellemeriksloven bestod (inntil 1897), av hensyn til denne lov inntatt et forbehold til fordel bl. a. for Sverige. Ifølge den tidligere traktat med Spanien av 1892 art. 17 skulde mestbegunstigelsen med hensyn til innfør-

selsavgifter således ikke få anvendelse på de begunstigelser som av Norge er eller måtte bli tilstått Danmark eller Sverige. Og efter den tidligere traktat med Portugal av 1895 (slutningsprotokoll § 1) skulde traktatens bestemmelser om mestbegunstigelse ikke kunne påberopes av Portugal når det gjelder de begunstigelser som Norge har tilstått Danmark eller Sverige eller de særlige fordeler som tilkommer Russland i dets forhold til Norge. I art. 19 i den tidligere traktat med Belgien av 1895 var der tatt forbehold med hensyn til de spesielle innrømmelser som var eller måtte bli tilstått Sverige, og de innrømmelser som var tilstått Russland i Troms og Finnmark fylke.

Efter 1905 er det, blandt annet av hensyn til de særlige bestemmelser i Karlstadkonvensjonen, blitt almindelig å ta inn i

våre traktater et forbehold til fordel for Sverige. Innholdet av denne klausul har vært forskjellig. En enkelt gang er også Danmark tatt med i forbeholdet.

I de noter som blev utvekslet med Schweiz i 1906 var der tatt et forbehold for de spesielle innrømmelser som er eller måtte bli tilstått nabolandene i den hensikt å lette grensetrafikken, eller som hittil er blitt tilstått Sverige.

I andre tilfelle er et tilsvarende forbehold, samtidig som det omfatter grensetrafikken, blitt utvidet til å gjelde de innrømmelser som både er tilstått Sverige og som i fremtiden blir tilstått dette land (se ophevet noteveksling med Bulgarien av 1908, handels- og sjøfartsdeklarasjon med Serbien av 1909, traktat med Belgien av 1910 art. 19, traktat med Japan av 1911 art. 17 og tolloverenskomst med samme land art. 5, traktat med Nederlandene av 1912 art. 7).

I deklarasjonen med Serbien av 1909 og i traktaten og tolloverenskomsten med Japan av 1911 er der, på samme måte som i den tidligere traktat med Belgien av 1895, dessuten inntatt en tilføielse om at forbeholdet bare skal gjelde sålenge som vedkommende særlige innrømmelser ikke utstrekkes til andre stater. Denne reservasjon vil dog gjelde selv om den ikke uttrykkelig uttales, idet den almindelige mestbegunstigelse spiller inn såsnart en tredje stat som ikke er spesielt undtatt fra mestbegunstigelsen, nyter godt av innrømmelsene.

I traktaten med Rumelia av 1910 er forbeholdet utvidet til å omfatte — foruten grensetrafikken — både Sverige og Danmark sålenge de samme fordeler som er eller blir innrømmet disse land, ikke utstrekkes til noen annen stat.

I de fleste av de ovennevnte traktater er der dessuten gjort en undtagelse fra mestbegunstigelsen forsåvidt angår de innrømmelser som måtte følge av inngåelsen av en tollunion.

Til sammenligning kan meddeles at også Sverige i noen av sine traktater har inntatt en skandinavisk preferanseklauseul. En sådan klausul til fordel for Norge

finnes således i traktatene med Russland (tillegg av 1906 til traktaten av 1838 — opsagt), Nederlandene (tillegg av 1908 til traktaten av 1847), Belgia (1895), Bulgaria (1906), Serbia (1907) og Rumelia (1910) samt, forsåvidt grenseforholdet til Norge angår, i traktaten med Tyskland (1911 — opsagt). Et forbehold både for Norge og Danmark er inntatt i Sveriges traktater med Spanien (1892 — opsagt) og med Portugal (1904).

Også Danmark har inntatt en forbeholdsklausul til fordel for Norge og Sverige i endel av sine traktater, således i traktaten med Spanien (1893 — opsagt), Chile (1899 og 1905), Rumelia (1910) og Japan (1912).

Den foranstående oversikt viser at alle de tre nordiske land i flere av sine traktater har tatt forbehold som åpner adgang til en gjensidig preferansepolitikk. Disse forbehold har imidlertid — som sett — tildels fått et forskjellig innhold både hvad deres stedlige og saklige virkekreds angår. Grunnen hertil må antagelig tildels søkes deri at det oprindelig ofte har vært den annen kontraherende part som har forlangt inntatt forskjellige forbehold som medfører undtagelser fra mestbegunstigelsen, f. eks. forbehold med hensyn til grensehandel, eventuell tollunion, naboland eller andre bestemt angivne stater. Og for å opretholde gjensidigheten har det vært naturlig for Norge eller vedkommende annet nordiske land å kreve inntatt tilsvarende forbehold. Heri må man visstnok ofte søke forklaringen til at nabolandsklausulen overhodet er kommet inn i enkelte traktater. I mange tilfelle ser det dog ut til at denne vilkårlige praksis med hensyn til nabolandsklausulen savner en fyldestgjørende forklaringsgrunn.

Da man, som antydnet, også i den her omhandlede henseende i almindelighet søker å opretholde en viss gjensidighet, vil man i de av våre traktater hvor nabolandsklausulen er inntatt, som oftest finne noenlunde tilsvarende forbehold for den annen part. I vår tidligere traktat med Spanien av

1892, hvor Norge hadde tatt forbehold for Danmark og Sverige, hadde således Spanien tatt et tilsvarende forbehold for Portugal og de spansk-amerikanske republikker. På samme måte hadde Portugal i vår tidligere traktat av 1895 tatt forbehold for Spanien og Brasilien, og hvad skibsfarten angår, omfattet forbeholdet dessuten Portugals traktater med den Syd-Afrikanske republikk og med Orange-fristaten, mens Norges forbehold omfattet Danmark, Sverige og Russland. I den tidligere traktat med Belgia av 1895 hadde dette land tatt forbehold med hensyn til de innrømmelser som var tilstått naboland. I traktatene med Bulgarien (1908 — opsagt), Serbia (1909), Rumenia (1910), Belgia (1910), Japan (1911) og Nederlandene (1912) er forbeholdet for grensetrafikken gjensidig, mens Norges forbehold til fordel for Sverige — og i den rumenske traktat også til fordel for Danmark — er ensidig. I de traktater hvor der dessuten er tatt forbehold for en eventuell tollunion, er dette forbehold alltid gjensidig. De før nevnte norske forbehold i traktaten med U. S. A. (1827) og i arrangementet med Schweiz (1906) er helt ensidige.

I. Forsøk på å få innført en felles nordisk nabolandsklausul.

Under det samarbeide på det økonomiske område som siden 1919 har vært drevet av de skandinaviske traktatkommisjoners «nabolandsutvalg», har man innen utvalgene søkt etter veier som kunne lede til en nærmere økonomisk tilknytning mellom de tre nordiske land. Spørsmålet om å få innført i handelstraktatene en felles nordisk nabolandsklausul har under disse bestrebelser vært stillet i forgrunnen. Man har nemlig innen utvalgene ment at sådanne gjensidige nabolandsforbehold vil kunne åpne rike muligheter for en gavnlige gjensidig tilknytning, idet man i ly av en almindelig nabolandsklausul efterhånden i hvert av de tre land vil kunne gi de to andre land og deres undersätter en stadig bedre rettsstil-

ling, uten at man derved blir nødt til samtidig å yde andre land tilsvarende fordeler. De nevnte utvalg fant allerede straks efter at de hadde påbegynt sitt arbeide, at spørsmålet om en sådan skandinavisk forbeholdsklausul var av en så fundamental betydning for det økonomiske samvirke at de allerede straks burde henlede de tre regjeringers oppmerksomhet på saken. De vedtok derfor en foreløbig uttalelse om spørsmålet som blev fremlagt på det skandinaviske ministermøte i Kristiania i februar 1920, og som lød så:

«Traktatkommissjonenes nabolandsutvalg har — efter å ha foretatt en foreløbig gjennomgåelse av en del samarbeidsanliggender — funnet at en preferanseordning for enkelte områders vedkommende fortjener en nærmere undersøkelse. Med henblikk på forestående traktatforhandlinger vil utvalgene henlede oppmerksomheten på at det for at adgangen til sådanne preferanseordninger kan bli holdt åpen vil være nødvendig å innta i traktatene forbeholdsklausuler tilsvarende dem som har vært inntatt i en del av de av skandinaviske land senest avsluttede traktater.»

Spørsmålet blev dog først behandlet på det neste ministermøte i Kjøbenhavn i august 1920, hvor saken i protokollen blev referert under overskriften: «Spørsmålet om innførelse av forbehold for nordisk økonomisk samarbeide ved avslutning av handelsavtaler.» Noen endelig beslutning kan ikke ses å være fattet på møtet. Protokollen inneholder bare følgende uttalelse:

«Man mente å burde være oppmerksom på denne henstilling under forestående handelstraktatforhandlinger med andre land.»

I desember 1920 lot Utenriksdepartementet gjennom legasjonene i Stockholm og Kjøbenhavn undersøke hvorvidt Sverige og Danmark ved avsluttelsen av traktater med fremmede land har tatt eller vil ta forbehold til fordel for de andre skandinaviske land. Det svenske utenriksdepartement svarte at det hadde instruert den svenske

minister i Washington om at han under forhandlingene om avsluttelse av en provisorisk handelsoverenskomst med De Forenede Stater samtidig med forslaget skulde tilstille de amerikanske forhandlere et memorandum om at den svenske regjering hadde hatt under overveielse å medta i forslaget en forbeholdsklausul for de to øvrige skandinaviske land, men at den for tiden hadde avstått fra tanken herpå. Den svenske regjering meddelte imidlertid samtidig den amerikanske regjering at forslag i denne retning muligens vil bli fremsatt senere fra svensk side når spørsmålet i sin tid opstår om å erstatte den midlertidige handelstraktat med en varigere traktat. I februar 1921 fikk legasjonen i Stockholm fra det svenske utenriksdepartement dessuten meddelelse om at der i det svenske forslag til modus vivendiavtale mellom Sverige og Tyskland var inntatt følgende bestemmelse: «Från tysk sida skall icke på grunn av bestämmelserna i denna traktat anspråk kunna göras på förmån, som Sverige medgivit eller kommer att medgiva Norge eller Danmark eller båda dessa länder, så länge icke samme förmån medgives ytterligare någon stat.»

Fra det danske utenriksministerium mottok legasjonen i København i februar 1921 en meddelelse om at den danske traktatkommissjon hadde inngitt forslag til den danske regjering om ved avsluttelse av nye mestbegunstigelsesavtaler eller ved fornyelsen av eldre bestående å søke innført et forbehold, som åpner mulighet for en virkeliggjørelse av en skandinavisk preferansepolitikk. Det danske utenriksministerium tiltrådte traktatkommissjonens forslag under forutsetning av at også den norske og svenske regjering vil søke et tilsvarende forbehold innført i de traktater de måtte avslutte med andre land. Det meddelte dessuten at spørsmålet for Danmarks vedkommende formentlig vil bli aktuelt første gang ved de forestående traktatforhandlinger med Spanien.

Under de forhandlinger som fant sted i Paris i begynnelsen av 1921 angående

en norsk-fransk handelskonvensjon blev der fra norsk side foreslått at mestbegunstigelsen ikke skulde omfatte de særlige fordeler som med hensyn til handel, industri eller toll blir tilstått nabolandene, derunder innbefattet Danmark og Island.

Den daværende norske utenriksminister nevnte både for den herværende danske og svenske minister at Utenriksdepartementet i anledning av forhandlingene med Frankrike hadde under overveielse å medta også Finland i den forbeholdsklausul til fordel for Sverige, Danmark og Island, som tenktes inntatt i traktaten med Frankrike. Den svenske minister uttalte i den anledning i mars 1921 at man fra svensk side ikke hadde noe å innvenne mot at den skandinaviske forbeholdsklausul blev utstrakt til Finland i dette enkelte tilfelle. Skulde den imidlertid som regel bli gjort gjeldende til fordel for Finland, burde dette spørsmål efter den svenske regjeringens mening, efter hvad der var passert på det siste ministermøte i København, bli gjort til gjenstand for nærmere drøftelse mellom de tre land. Dagen efter mottok Utenriksdepartementet fra ministeren avskrift av en skrivelse fra den svenske utenriksminister, som fremholder at den overenskomst som blev truffet på det siste ministermøte i København angående spørsmålet om å medta et forbehold for nordisk økonomisk samarbeide ved avsluttelsen av handelstraktater, alene angikk de tre skandinaviske stater. Det synes derfor — anførtes det — åpenbart at det ikke kan være mulig uten nærmere diskusjon av spørsmålet å utstrekke som regel også til Finland sådanne undtagelsesbestemmelser. Om den norske regjering imidlertid i enkelte tilfelle finner å burde utstrekke forbeholdsklausulen til også å gjelde Finland, kan dette — anførtes det — naturligvis ikke foranledige noen innvending fra svensk side.

Den 11te august 1921 anmodet Utenriksdepartementet legasjonen i Helsingfors om å meddele det finske utenriksdepartement at man fra norsk side ved avsluttelse av handelstraktater med fremmede land av

hensyn til ordningen av de spørsmål som naboforholdet mellom Norge og Finland reiser, inntil videre akter å søke inntatt en forbeholdsklausul av omtrent følgende innhold: «Bestemmelsene i nærværende konvensjon kommer ikke til anvendelse på de særlige innrømmelser som av Norge er eller måtte bli tilstått grenselandene samt Danmark og Island.» Som grenseland til Norge vil Finland omfattes av denne forbeholdsklausul.

Både den danske og svenske utenriksminister blev derefter underrettet om innholdet av denne meddelelse til Finland.

III. *Den nye nordiske nabolandsklausul og de seneste traktatforhandlinger.*

Overensstemmende med det foran anførte har man fra norsk side konsekvent søkt å få denne nye nabolandsklausul inntatt i de traktater man i den siste tid har forhandlet om. Effektiv vil den derved tilsiktede undtagelse fra mestbegunstigelsen dog ikke bli før klausulen er kommet inn i alle våre mestbegunstigelsesavtaler.

Allerede under traktatforhandlingene med Frankrike i begynnelsen av 1921 søkte man fra norsk side, som foran nevnt, å få vedtatt et forbehold til fordel for Norges grenseland, derunder også Danmark og Island. Det så imidlertid ut til at dette forsøk fra norsk side vilde støte på visse vanskeligheter, idet man fra fransk side, på grunn av det franske standpunkt med hensyn til tariffbestemmelsene, hadde vanskelig for å gå med på en sådan nabolandsklausul av helt almindelig karakter uten et bestemt definert innhold. Ihvertfall måtte man forutsette at de franske forhandlere vilde forbeholde sig adgangen til å ta samme forbehold overfor alle sine naboland (jfr. Frankrikes handelstraktater med Finland og Tsjeko-Slovakiet). Spørsmålet falt imidlertid bort på grunn av det begrensede omfang avtalen med Frankrike tilslutt fikk.

Også i det norske forslag til traktat med Spanien var der inntatt et almindelig

forbehold for de begunstigelser som av Norge er eller måtte bli tilstått grenseland samt Danmark og Island. I det spanske motforslag til modus vivendi var denne nabolandsklausul ikke medtatt. I det norske svar herpå fastholdt man ønsket om å få klausulen inntatt i traktaten. I det herpå følgende nye spanske motforslag var nabolandsklausulen medtatt og formulert således: «Bestemmelsene i nærværende overenskomst berører ikke de spesielle innrømmelser som Spanien har tilstått eller tilstår Portugal, Marokko eller de spansk-amerikanske republikker, heller ikke de innrømmelser som Norge har tilstått eller tilstår grenseland samt Danmark og Island.» De videre forhandlinger om denne sak er foreløbig svevende, da Norge som bekjent har inngått et midlertidig arrangement med Spanien varende til 31te mars 1922.

I det norske utkast til avtale med Portugal var der likeledes tatt forbehold med hensyn til de spesielle fordeler som er eller måtte bli innrømmet av Norge til nabolandene samt Danmark og Island, likesom der for Portugals vedkommende var tatt forbehold for Spanien og Brasilien. Hvorledes man fra portugisisk side vil stille sig til denne klausul er man ennå ikke vitende om.

Hvad dernæst de pågående traktatforhandlinger med Polen angår inneholder det polske motforslag, overensstemmende med det norske noteutkast, en bestemmelse om at mestbegunstigelsen ikke skal gjelde de særlige fordeler som av Norge er eller blir tilstått Danmark eller Island eller som av de kontraherende parter er eller blir innrømmet nabolandene. Dette forbehold vil Polen utstrekke til dessuten å omfatte land som blir innbefattet i en av de kontraherende staters tollgrenser eller som blir tatt med i en tollunion. Da den nevnte bestemmelse blandt annet vil medføre at Polen uten hinder av en eventuell avtale med Norge kan yde Tyskland, Russland, Tsjeko-Slovakiet, Rumenia og Lithauen begunstigelser av hvilken som helst art uten at Norge kan kreve tilsvarende fordeler, vil man fra norsk side ha vanskelig for å opretholde

klausulen i den nevnte form. Spørsmålet er for tiden gjenstand for nærmere forhandlinger.

Under de pågående forhandlinger med Tsjeko-Slovakiet om istandbringelse av et mestbegunstigelsesarrangement er nabolandsklausulen likeledes krevet inntatt fra norsk side. Tsjeko-Slovakiet har på sin side alene villet gjøre et tilsvarende forbehold forsåvidt grensetrafikken samt Østerrike og Ungarn angår. De tsjeko-slovakiske forhandlere gav dog under forhandlingene uttrykk for sin engstelse for at Norge skulde innrømme de andre skandinaviske land økonomiske fordeler som ikke vilde komme Tsjeko-Slovakiet tilgode. De har derfor forlangt inntatt en bestemmelse om at klausulen angående de særlige fordeler som Norge kan tilstå grenselandene samt Danmark og Island, skal forståes således at disse fordeler ikke kan ydes i form av tollpreferanse for varer fra disse land. Forhandlingene angående denne sak er ennå ikke avsluttet.

I de norske utkast til handels- og sjøfartsavtaler med Estland og Letland som for noen tid siden er overlevert disse lands utenriksministre, er nabolandsklausulen gitt følgende form: «Bestemmelsene i denne overenskomst får ikke anvendelse på de særlige fordeler som av Norge er eller måtte bli tilstått nabolandene eller Danmark eller Island.» Noe svar er ennå ikke mottatt fra disse to land.

Nabolandsklausulen var likeledes inntatt i de forslag til noteveksling som fra norsk side er overlevert til Ungarn og Bulgaria. Forhandlinger med disse land er ennå ikke påbegynt.

I den midlertidige avtale som Norge har inngått med Russland, er nabolandsklausulen ikke inntatt, idet der i denne avtale ikke er optatt bestemmelser om mestbegunstigelse.

Hvad dernæst Sveriges seneste traktatforhandlinger angår er det allerede foran nevnt at nabolandsklausulen ikke blev inntatt i Sveriges midlertidige handelsoverenskomst med U. S. A., hvorimot den blev

medtatt i det svenske forslag til modus vivendi med Tyskland.

I svensk noteveksling med Bulgaria av 1921 og i det svenske forslag til en handelsoverenskomst med Estland og Letland er der inntatt en klausul hvorefter disse land ikke kan gjøre krav på de særlige fordeler som Sverige har tilstått eller vil tilstå Norge eller Danmark eller begge disse land, så lenge samme fordeler ikke tilståes noen annen stat.

Et tilsvarende forbehold er inntatt i et dansk forslag til noteveksling med Estland og Letland, som ikke skal kunne gjøre krav på de begunstigelser som Danmark har gitt eller vil gi Norge eller Sverige eller begge disse land, så lenge samme fordeler ikke gis yderligere noen tredje stat.

I den noteveksling som har funnet sted mellom den danske minister i Madrid og den spanske utenriksminister den 18de og 19de juli 1921 angående en midlertidig handelsavtale er der tatt forbehold med hensyn til de spesielle innrømmelser som er eller måtte bli gjort overfor Norge eller Sverige, så lenge disse innrømmelser ikke utstrekkes til noen tredje stat.

I Finnlands traktat med Frankrike, som ennå ikke er godkjent av riksdagen, har Frankrike som en undtagelse fra mestbegunstigelsen forbeholdt sig rett til med hensyn til toll å innrømme alle sine naboland særlige fordeler, mens Finnlands tilsvarende forbehold er innskrenket til å gjelde Estland. Herom anføres i det finske utenriksutskotts betenkning om saken at det hadde vært naturlig og overensstemmende med Finnlands fordel om dette forbehold var utvidet til å omfatte samtlige Finnlands nærmeste naboland.

IV. Om de områder hvor der ifølge de tre nabolandsutvalgs uttalelser og forhandlinger burde bli spørsmål om å innføre en preferanseordning mellom de tre nordiske land.

Nabolandsklausulen er i og for sig bare en ramme uten selvstendig praktisk betyd-

ning, sålenge den ikke er gitt et positivt innhold. Spørsmålet om hvilket innhold den burde få, har vært gjort til gjenstand for undersøkelser av nabolandsutvalgene. I en felleserklæring av 31te januar 1920 uttalte således formennene for de tre utvalg at traktatkommissjonenes nabolandsutvalg har funnet at en preferanseordning for enkelte områders vedkommende fortjener en nærmere undersøkelse, og at det — for at adgangen til sådanne preferanseordninger kan bli holdt åpen — vil være nødvendig å innta i traktatene forbeholdsklausuler tilsvarende dem som har vært inntatt i en del av de av de skandinaviske land senest avsluttede traktater.

Av spørsmål hvor en sådan preferanse kan komme på tale blev særlig fremhevet:

- a) Adgangen til å erverve og besitte aktier i selskaper med faste eiendommer.
- b) Adgangen til å være styremedlem i aktieselskaper.
- c) Adgangen til å drive næring, spesielt handels- og industriselskapers adgang hertil, samt til å erverve og besitte aktier i sådanne selskaper.

På utvalgenes siste møte i april 1921 blev der angående dette spørsmål fra svensk side fremsatt forslag om å henstille til regjeringene, at der, inntil en endelig ordning av spørsmålet forelå, tilveiebragtes en avtale mellom de tre land, Danmark, Norge og Sverige, av følgende innhold: «Hvert av de tre land tilsikrer gjensidig hinannen, at de to andre lands undersåtter, såvidt de gjeldende lover gjør det mulig, i spørsmålet om tillatelse til å drive næring, skal behandles efter samme eller tilsvarende regler og synspunkter som de, der er gjeldende for det pågjeldende lands egne undersåtter.» På forslag fra dansk side besluttedes det, at dette forslag innen neste møte skulde underkastes en nærmere prøvelse av de enkelte lands sakkyndige, hvorefter man vilde ta beslutning om en eventuell henstilling til regjeringene.

I tilslutning til de på tidligere møter

falne uttalelser besluttete utvalgene å henstille, at man ved den forestående revisjon av næringslovgivningen i de tre land skulde ha oppmerksomheten henvendt på ønskeligheten av, at der såvidt mulig og så snart omstendighetene tillot det tilveiebragtes ensartethet innenfor næringslovgivningens område med hensyn til adgangen til å drive handel og næring.

Denne sak blev senere behandlet i traktatkommissjonens arbeidsutvalg, som anbefalte at der gjennom delegerte fra hvert av de tre land innhentes uttalelse og eventuelt forslag siktende til, i den utstrekning hvori det anses hensiktsmessig, å opnå ensartede bestemmelser i de tre land, vedrørende utlendingers adgang til å drive handelsvirksomhet og industriell virksomhet. Utvalget anså det ønskelig at på disse områder prinsippet om nasjonal behandling såvidt gjørlig bringes i anvendelse i forholdet mellom de tre lands undersåtter.

- d) Dessuten blev der i ovennevnte felleserklæring til ministermøtet pekt på spørsmålet om foranstaltninger til undgåelse av altfor betyngende dobbeltbeskatning av formue og inntekt av kapitalplaseringer og næringsvirksomhet som personer i et skandinavisk land har i et annet skandinavisk land.

Utvalgene har dessuten på sine møter foreløbig drøftet spørsmålet om en skandinavisk preferanseordning på følgende andre områder:

- e) Skandinaviske fellesregler eller preferanse med hensyn til retten til å erverve eiendommer.

Der blev herunder særlig pekt på muligheten av at Norge ved meddelelse av konsesjoner på utnyttelse av vannfall kunde stille sig mere velvillig overfor dansk og svensk kapital, spesielt hvis kapitalen dessuten var delvis norsk, enn overfor helt utenlandske finans- og industrigrupper. Der blev dessuten antydnet muligheten av norsk

imøtekommenhet overfor svensker og dansker med hensyn til kraftleiekontrakter og grubedrift, idet man samtidig i tilfelle vilde vente en tilsvarende imøtekommenhet fra svensk side med hensyn til erhvervelse av skog.

f) Spørsmålet om særlige tollpreferanser i forholdet mellom de skandinaviske land var også bragt på bane i utvalgene. Med henblikk på muligheten av en sådan tollpolitisk tilnærmelse var det utvalgenes mening å foreta en analyse av de skandinaviske lands næringsveie. Fra svensk side blev det, på grunnlag av en foreløbig orientering, uttalt at man var beredt til å underkaste møbel- og konfeksjonsindustrien en prøveundersøkelse, idet man efter forhandling med industrifolk ikke hadde funnet tilstrekkelig interesse for de tidligere foreslåtte industrier: tekstil-, lær- og jernmanufakturindustrien. Fra dansk side blev der i utvalget uttalt tilslutning til det svenske forslag, mens der fra norsk side blev antydning av ønskeligheten av at man — for å lette de sammenlignende undersøkelser av de tre lands næringsliv og deres innbyrdes omsetning — først skulde søke å få gjennomført ensartethet med hensyn til oppstillingen av landenes tolltariffer samt med hensyn til deres produksjons- og handelsstatistikk.

g) Endelig kan i denne forbindelse nevnes at spørsmålet om den norsk-svenske grensehandel har vært drøftet av det norske og svenske utvalg, forsterket med spesielle tollkyndige. De to utvalg er blitt enige om forslag til reviderte regler, som de har innsendt til sine regjeringer (se nedenfor s. 46).

V. *Angående spørsmålet om hvorvidt og i tilfelle i hvilken utstrekning den nordiske nabolandsklausul bør oprettholdes fra norsk side.*

Da eiemødet med en slik klausul til fordel for naboland er å gjøre undtagelse

fra den mestbegunstigelse man lover de land man skal inngå handelsavtaler med, vil klausulens eksistensberettigelse være avhengig av at man overhodet inngår mestbegunstigelsesavtaler. I en avtale som ikke inneholder bestemmelser om mestbegunstiget behandling, vil en slik nabolandsklausul savne fornuftig mening. Da der imidlertid ikke for tiden er spørsmål om fra norsk side å gi avkall på mestbegunstigelsesprinsippet i vore fremtidige traktater, vil spørsmålet om inntagelse av en nabolandsklausul fremdeles være aktuelt.

Hvad saken i sin almindelighet angår faller det først og fremst i øinene at det i og for sig ikke av hensyn til handelstraktatenes øiemed er nødvendig at klausulen formuleres på samme måte av de tre nordiske land. Det er således i og for sig ikke fra et økonomisk synspunkt unaturlig at Norge tar visse forbehold til fordel for Finland, som er vårt naboland, selv om f. eks. Danmark under hensyn til sin fjernere beliggenhet ikke finner tilstrekkelig grunn til det. Således har det også, som foran nevnt, vært forholdt under de seneste traktatforhandlinger, idet forbeholdet fra norsk side har omfattet Finland, mens Danmark og Sverige ikke har medtatt dette land i sine tilsvarende forbehold.

Det er dessuten en annen side av saken som under våre seneste traktatforhandlinger er trådt klart frem i dagen, nemlig de vanskeligheter klausulen gir anledning til fra den annen parts side. Når man fra vår side vil ta et almindelig forbehold til fordel f. eks. for våre naboland, vil den annen part regelmessig ta et tilsvarende forbehold for sine naboland. Hvis i såfall den annen part blandt sine naboland regner et eller flere av de store industriland, vil et forbehold til fordel for disse land medføre en vesentlig innskrenkning i de rettigheter Norge søker å opnå i ly av mestbegunstigelsen. Dette har kanskje tydeligst vist sig under våre forhandlinger med Polen, som til gjengjeld for vår nabolandsklausul tar forbehold for alle sine fem naboland, hvoriblandt Tyskland og Russland (jfr. også hvad ovenfor er anført

om forhandlingene med Frankrike). Dertil kommer at den annen part, likeoverfor en så helt almindelig og omfattende nabolandsklausul som den nordiske, ofte vil være i tvil om hvad den egentlig inneholder og hvilke virkninger den vil medføre. Den er derfor egnet til å vekke en viss mistenksomhet hos den annen part, spesielt hvis vedkommende part har litet kjenskap til de nordiske lands innbyrdes forhold. Dette er kommet tydelig tilsyne under våre pågående forhandlinger med Tsjeko-Slovakiet som, for å sikre sig mot mulige overraskelser, forlangte inntatt i avtalen en bestemmelse om at forbeholdet ikke skal omfatte tollpreferanser.

Det kan idet hele tatt ikke bestrides at jo mere omfattende og almindelig klausulen er, og jo flere land den gjelder, desto større vanskeligheter vil den regelmessig gi anledning til under traktatforhandlinger og desto større innrømmelser vil den fremtvinge fra vår side til fordel for den annen part. Det vil under disse omstendigheter være nødvendig å overveie hvorvidt det er forenelig med det saklige innhold som nabolandsklausulen dekker, å gjøre begrensninger i den almindelige form som hittil har vært benyttet. For å komme til klarhet over dette spørsmål vil det være nødvendig å undersøke hvilket praktisk innhold nabolandsklausulen i virkeligheten har og hvilket innhold den i tilfelle kan tenkes å få. Man må da gå til en undersøkelse av de enkelte områder i vår spesiallovgivning som kan antas å berøres av den.

1. Grenseforhold.

Forsåvidt angår den såkaldte «lille grensehandel» mellom Norge og Sverige er der tilstått grensebefolkningen visse lettelser. Ifølge Stortingets beslutning av 29de juni 1921 og tolltariffens § 3 skal innførselen fra Sverige til Norge være undergitt særlige regler som skal settes i kraft fra den tid Kongen bestemmer, og som i hovedsaken går ut på:

a) tollfrihet ved reise landverts fra Sverige til Norge for visse mindre vare-

partier, bestemt til bruk for grensebefolkningen;

b) tilsvarende regler for innførsel over Iddefjorden og Svinesund i ferge, pram eller båt;

c) tollfrihet for utsed, kreaturer og redskaper som behøves til drift av eiendommer som noen eier eller bruker på begge sider av grensen;

d) tollfrihet for innførsel eller gjeninnførsel av varer som av grensebefolkningen føres til det annet land for å foredles;

e) tollfrihet for trekdyr og kjøretøier som av grensebefolkningen føres til Norge for å anvendes til tømmerkjøring eller annet arbeide, samt for husdyr som føres over grensen til sommerbeite;

f) i enkelte tilfelle kan Finansdepartementet bestemme at også visse mindre kvanta som innføres fra et svensk grensedistrikt for å selges, skal nyte tollfrihet. Finansdepartementet kan dessuten undlate å opkreve toll av hvad der innføres over landegrensen nordenfor Nord-Trøndelags fylke.

Det er meningen at disse regler skal gjøres gjeldende fra det tidspunkt da tilsvarende svenske bestemmelser efter å være vedtatt trer ikraft.

Til beskyttelse av disse særregler er det ikke nødvendig å innta noget nabolandsforbehold i traktatene, da forbehold for grensetrafikken (den lille grensehandel) dels er særskilt inntatt i traktatene, dels også uten uttrykkelig bestemmelse ansees gjeldende som stiltiende undtagelse fra mestbegunstigelsen. Forbeholdet får betydning i forhold til begge våre nabostater, da vi før eller senere også vil få særregler som regulerer grensetrafikken med Finland.

Ifølge handelsnæringsloven av 16de juli 1907 § 30 skal «russiske undersåtter fra grenseegnene og svenske undersåtter» inntil videre ha rett til på offentlige markeder i Troms og Finnmark fylker å selge til alle og enhver disse egne frembringelser av de almindelige landbonæringer, jakt og husflid. Denne bestemmelse må antagelig

forståes således at det alene er russiske og svenske undersåtter fra grenseegnene som har denne utvidede salgsrett med hensyn til grenseegnenes frembringelser. Etterat Finland har erhvervet den del av Russland som støtte op til den norske grense, blir det et lovforklningsspørsmål om denne salgsrett som før tilkom de russiske grensebeboere, nu tilkommer de finske undersåtter fra grenseegnene.

I henhold til denne bestemmelse har beboere av grenseegnene nordpå en salgsrett som i flere henseender går videre enn den rett utlendinger ellers har til å selge på norske markeder. Da der her er spørsmål om en særrett som knytter sig til våre særlige grenseforhold til nabolandene, vil denne særrett for beboere av grenseegnene — på samme måte som den forannevnte «lille grensehandel» — visstnok være traktatmessig beskyttet ved det vanlige forbehold angående grensetrafikken.

Endelig kan i denne forbindelse nevnes at svenske undersåtter fra grensedistriktene, ifølge ministerielle noter av 30te august 1917, kan opholde sig i norsk grensedistrikt i inntil 3 døgn mot alene å forevise attest fra vedkommende svenske myndighet om nasjonalitet og hjemsted.

2. *Transittforhold.*

Særlige regler angående transittforholdene mellom Norge og Sverige er gitt ved Karlstad-overenskomsten av 26de oktober 1905 om transitttrafikken. Art. 1 fastslår, med enkelte undtagelser, full transittfrihet med hensyn til transport av varer som sendes gjennom riket fra eller til det annet rike. Art. 2 fritar transittgods for toll eller andre avgifter såvel som for særskilte transittavgifter. Art. 3 tilsikrer nasjonal behandling for transittgods som befordres på jernbane, både hvad frakt og behandlingen forøvrig angår. Etter art. 4 skal der tilståes nasjonal behandling også med hensyn til havneavgifter og sjøfartsavgifter.

De rettigheter Sverige har i henhold til disse bestemmelser, er videregående

enn de transittrettigheter som er hjemlet ved den nylig undertegnede Barcelonaoverenskomst angående transittfrihet. I henhold til denne overenskomst art. 10, hvorefter transittavtaler inngått før 1ste mai 1921 ikke opheves ved overenskomstens ikrafttreden, vil Karlstad-overenskomstens særlige transittbestemmelser gjelde ved siden av og som en utvidelse av Barcelona-overenskomstens forskrifter.

Blir der i fremtiden avsluttet handelsavtaler med mestbegunstigelsesregler angående transitt, vil det være nødvendig å gjøre et forbehold som dekker Sveriges særrettigheter etter Karlstad-konvensjonen.

Ifølge Barcelonakonvensjonens art. 10 kan man for fremtiden ikke inngå avtaler som strider mot konvensjonens bestemmelser, når det ikke er begrunnet i geografiske, økonomiske eller tekniske hensyn. Da sådanne hensyn muligens vil medføre at man senere vil finne grunn til å få vedtatt særlige transittregler i vårt forhold til Finland, bør man gjøre et forbehold som omfatter slike mulige særbestemmelser i fremtidige traktater, hvor bestemmelser om mestbegunstigelse for transitt blir inntatt.

Angående transport av svensk malm på Ofotenbanen og utskibningen fra Narvik er der mellom den norske stat og selskapet Luossavaare-Kiirunavaara Aktiebolag sluttet en overenskomst av 7de og 11te oktober 1898 og en tilleggsoverenskomst av 26de juni og 9de juli 1908. Dette er enkeltstående privatrettslige overenskomster mellom den norske stat og et enkelt svensk selskap. De særfordeler som de, mot vederlag, tilstår det svenske aktiebolag kommer ikke i noen henseende andre svenske selskaper tilgode. De kan derfor ikke foranledige noensomhelst forbehold i våre handelstraktater.

3. *Ferdsel og fløtning.*

Ifølge Karlstadoverenskomsten av 26de oktober 1905 angående felles innsjøer og vassdrag art. 3 skal nordmenn og svensker med hensyn til benyttelse av et felles vassdrag til ferdsel eller fløtning nyte samme

rettigheter og fordeler i det annet land som landets egne innvånere. Som «felles» anses innsjøer og vassdrag som danner grense mellom rikene, eller som forøvrig faller innenfor begge rikers område, eller som har avløp til sådanne innsjøer og vassdrag.

I fremtidige handelstraktater, som måtte medføre mestbegunstigelse også på dette særlige område, bør der antagelig inntas en forbehold som dekker de rettigheter svenske innvånere er tilstått ved de nevnte forskrifter, idet der neppe kan bli tale om å gi andre utlendinger tilsvarende rettigheter. Et lignende forbehold bør i tilfelle også gjøres forsåvidt angår vårt forhold til Finland.

4. *Tollspørsmål.*

Det er almindelig å ta inn i handels-traktatene et forbehold til fordel for land som de kontraherende stater måtte inngå en tollunion med. Da det, såvidt skjønnes, ikke for Norge i noen overskuelig fremtid vil opstå spørsmål om å inngå en tollunion med noen annen stat, vil det ikke være påkrevet at man fra norsk side foranlediger inntatt et sådant forbehold i våre traktater. En annen sak er det at man i tilfelle kan gå med på det, når det forlanges inntatt av den annen part. Dette forbehold, som forøvrig ansees å gjelde også uten uttrykkelig bestemmelse, vedkommer ikke den egentlige nabolandsklausul.

Hvad dernæst spørsmålet om særlige tollpreferanser angår, er det allerede foran nevnt at der er truffet bestemmelser om særlige toll-lettelser for den «lille grensehandel». Andre tollpreferanser er der ikke spørsmål om hos oss. Utenfor disse spesielle lettelser for grensebefolkningen er tollpreferanse således ikke innrømmet hverken hos oss til fordel for våre naboland eller for Danmark eller Island eller i noen av disse land til fordel for oss. Og da der, såvidt skjønnes, heller ikke i noen overskuelig fremtid kan bli spørsmål om at man hos oss vil innføre tollpreferanser til fordel for disse stater, til skade for våre handelsforbindelser med andre land, vil det ikke for Norges

vedkommende være noen grunn til å innta i våre fremtidige handelstraktater et forbehold som åpner adgang til å innføre en slik tollpreferanse for våre naboland eller for Danmark eller Island. Det samme må også gjelde spørsmålet om særlige lettelser med hensyn til tollbehandlingen og andre lignende tollformaliteter.

Det bør i denne forbindelse erindres at skal våre statsmyndigheter overhodet opta spørsmålet om mulige tollpreferanser til overveielse, kan det alene skje på grunnlag av henstillinger fra våre næringsorganisasjoner eller fra private næringsdrivende, hvis interesser det er som i første rekke vilde bli berørt ved en sådan preferanseordning. Noe forslag i den retning fra privat-hold er imidlertid, såvidt vites, ikke blitt fremsatt, og man savner enhver opplysning om hvorvidt våre næringsdrivende overhodet vilde finne en slik ordning ønskelig.

5. *Retten til å drive næring for personer og selskaper.*

Efter lov om handelsnæring av 16de juli 1907 § 29 c kan førere av russiske fartøier fra egnene om Hvitehavet og Nordishavet i tiden fra 15de juni til 30te september i Troms og Finnmark fylker og i Vesterålen i Nordland fylke hos alle og enhver for egen eller andres regning kjøpe og selv opgi til utførsel rå og saltet fisk mot vederlag i visse slags varer. De særrettigheter som der ved denne bestemmelse er tilstått pomorerne, består deri at de i makketiden i de nevnte deler av vårt land kan kjøpe saltet fisk hos alle innvånere, ikke bare hos handlende og utskibningsberettigede produsenter, og at de selv kan utskibe al den fisk de har kjøpt, både rå og saltet. Da disse særrettigheter alene tilkommer russere, faller de ikke inn under nabolandsklausulens ramme, efterat Russland har ophørt å være vårt naboland. Det samme gjelder de andre særrettigheter som er tilstått pomorerne (fritagelse for å føre varefortegnelse efter kgl. res. av 2nen juni 1846 og for opkreving av mellemmannsavgiften i makketi-

den). En annen sak er det at der muligens kan være grunn til å ta et forbehold for disse særlige pomorrettigheter i våre fremtidige handelstraktater, hvis disse bestemmelser vil bli oprettholdt og ikke utstrakt til å gjelde alle utlendinger.

De særlige bestemmelser i handelslovens § 30 angående markedshandelen i Troms og Finnmark fylker er omtalt ovenfor under nr. 1.

I denne forbindelse kan nevnes at der i den mellom Landbruksdepartementet og Chr. Anker i 1905 inngåtte kontrakt vedrørende jernmalforekomstene i Sydvaranger (se St. medd. nr. 11 for 1905) er innført en bestemmelse (§ 8) hvorefter der foruten norske statsborgere kun skal anvendes svenske som arbeidere og underordnet betjening ved anleggene og i bedriften. Enkelte undtagelser herfra kan dog gjøres etter innhentet tillatelse fra vedkommende regjeringsdepartement.

Andre særregler som setter danske, svenske, islandske eller finnlanske undersåtter eller selskaper i en gunstigere stilling enn andre utlendinger eller utenlandske selskaper finnes ikke i vår handelslovgivning, likeså litt som dansk, svensk, islandsk eller finnlansk handelslovgivning, såvidt vites, inneholder bestemmelser som medfører særlige fordeler for norske undersåtter eller selskaper.

Det samme gjelder den øvrige næringslovgivning. Hverken med hensyn til håndverk, industri, skibsfart, fiskeri, jakt, bankvirksomhet, forsikringsvirksomhet, hoteldrift, transportvirksomhet, eller med hensyn til virksomhet som utøves av meglere, agenter, inkasso-, auksjons- eller retts-hjelpskontorer eller av feste- og engagementskontorer er danske, svenske, islandske eller finnlanske undersåtter eller selskaper satt i noen gunstigere stilling i Norge enn andre utlendinger eller utenlandske selskaper. Heller ikke er norske undersåtter eller selskaper i denne henseende satt i noen særstilling i Danmark, Sverige, Island eller Finland. Hvad særlig skibsfarten angår er det tvertimot ved kgl. resolusjon av 24de

juli 1906 som en gjensidighetsforanstaltning forbudt svenske fartøier å drive kystfart her i riket, mens kystfarten for alle andre utlendinger er fri.

Av hensyn til vår gjeldende næringslovgivning skulde det således ikke være nødvendig å ta noe forbehold til fordel for våre naboland eller for Danmark eller Island. Den departementale komité til behandling av spørsmålet om begrenset adgang for utlendinger til å drive virksomhet i riket har heller ikke foreslått regler om noen særstilling for disse lands undersåtter eller selskaper.

En preferanseordning på dette område synes ikke å være praktisk gjennomførlig når det gjelder visse av de foran nevnte næringer, dels fordi andre lands traktatmessige rettigheter stiller sig i veien (skibsfart), dels fordi visse næringer på grunn av sin natur må forbeholdes landets innvånere (fiskeri). Der må dessuten skjelnes mellom selskaper på den ene side og enkeltpersoner på den annen. En særbezugstignelse for enkelte lands selskaper med hensyn til næringsdrift tør i hvert fall være praktisk ugjennomførlig. Derimot kunde der av hensyn til rase- og sprogfelleskap være noget som talte for å innrømme dansker, islendinger og svensker visse særfordeler med hensyn til utøvelse av næring under opphold i landet, idet dog internasjonale hensyn i visse tilfelle vil kunne reise hindringer også for en sådan preferanseordning (således forsåvidt angår handelsreisende eller agenter som oppholder sig her i landet for regning av fremmede huse).

6. *Adgangen til å erverve eiendom og rettigheter.*

Noen særlige fordeler for svenske, danske, islandske eller finnlanske undersåtter eller selskaper er ikke tilstått ved våre lovbestemmelser om retten til å erverve eiendomsrett eller bruksrett til vannfall, vannkraftenergi, fast eiendom på landet og i fiskeridistriktene, skog, fjellstrekninger, kalkstensforekomster eller myr eller rettig-

heter med hensyn til bergverksdrift. Det samme gjelder med hensyn til retten til å erverve aktier og lignende i selskaper med sådant øiemed. Og den foran nevnte komité til behandling av spørsmålet om begrenset adgang for utlendinger til å drive virksomhet i riket har ikke foreslått innførte særregler til fordel for våre naboland eller Danmark eller Island på dette område eller med hensyn til spørsmålet om utlendingers adgang til å erverve annen eiendom eller andre rettigheter enn de nevnte, f. eks. eiendomsrett til skib eller skibsparter. Omvendt er heller ikke nordmenn eller norske selskaper begunstiget ved særregler på dette område i noget av de nevnte land.

Hvad særlig vår konsesjonslovgivning angår blev der på et skandinavisk handelsmøte i Stockholm i 1917 vedtatt en resolusjon om samarbeide på denne lovgivningsområde, idet man uttalte ønskeligheten av at de bestemmelser som hindrer full gjensidighet mellom landene, i størst mulig utstrekning må bli fjernet. Likeså fant man det ønskelig at der, hvor konsesjon er nødvendig, fra vedkommende lands regjerings side vises så stor imøtekommenhet som er forenelig med gjeldende konsesjonslove. Vassdragkommisjonen fant imidlertid at saken frembyr mange vanskeligheter av forskjellig art, og uttalte at det under de forhåndenværende forhold vil være litet sannsynlig at der vil kunne gis anvisning på noen praktisk løsning av spørsmålet. Kommisjonen foreslog derfor at saken inntil videre stilles i bero, og Arbeidsdepartementet fant ikke grunn til å foreta ytterligere i sakens anledning.

7. *Utlendingers og utenlandske selskapers rettsstilling forøvrig.*

Også forøvrig er danske, svenske, islandske og finnlanske undersåtter eller selskaper av vår lovgivning behandlet på samme måte som øvrige utlendinger, således f. eks. med hensyn til beskyttelse av forfatter- og kunstnerrettigheter og av fotografiske arbeider, patenter, varemerker og mønstre. Vår lovgivning har heller ikke tilstått de

nevnte lands undersåtter særlige begunstigelser for såvidt angår betingelsene for innreise eller utvisning eller for ervervelse av norsk statsborgerrett. (Forslagene til ny statsborgerrettslov — ot. prp. nr. 30 for 1916, ot. prp. nr. 24 for 1919 og innst. O. III for 1920 — inneholder heller ingen hertil siktede bestemmelser). Heller ikke er norske undersåtter eller selskaper begunstiget på disse områder i noen av de nevnte land.

Der er truffet gjensidige avtaler om ophevelse av passviseringen for danske og svenske undersåtter i Norge og for nordmenn i Danmark og Sverige (skrivelser av 7de september 1917, 1ste august 1918 og 29de desember 1920). Dette har man ment å kunne gjøre uansett gjeldende traktatbestemmelser, idet lignende ordning under forutsetning av gjensidighet også kan og utvilsomt etterhånden vil bli opprettet med andre land.

Hvad dernæst angår spørsmålet om utlendingers adgang til opphold og bosettelse her i landet, er det bestemt ved Justisdepartementets skrivelser av 2den februar 1918 og 29de desember 1920 at der under anvendelsen av fremmedlovens bestemmelser vises hensynsfullhet fra norsk side overfor danske og svenske borgere, så disse får nyte den samme gunstige behandling i Norge som normenn for tiden nyter i Danmark og Sverige. Spørsmålet om hvorvidt disse særregler blir å opretholde er for tiden under overveielse i vedkommende departement.

Også hvad våre gjeldende lovregler om beskatning angår er dansker, svensker, islendinger og finnlendere undergitt samme forskrifter som andre utlendinger. I den innstilling om beskatning av utlendinger og utenlandsk virksomhet som blev avgitt 18de april 1921 av komitéen til behandling av spørsmålet om begrenset adgang for utlendinger til å drive virksomhet i riket, er der heller ikke foreslått noen forandring heri. Komitéen kan overhodet ikke sees å ha vært inne på den tanke å innføre særlige skattebestemmelser til fordel for de andre nordiske lands innvånere. Komitéens formann

har forøvrig deltatt i to møter med delegerte fra Danmark og Sverige for å behandle spørsmålet om tilveiebringelse av såvidt mulig ensartede regler for beskatning av utlendinger. Heller ikke i de innberetninger som foreligger fra disse møter, inneholdes forslag om særregler til fordel for de nordiske land innbyrdes, uten forsåvidt som de delegerte sees å ha pekt på spørsmålet om en delvis lempelse av skattebyrden etter nærmere overenskomst mellom vedkommende stater i tilfelle hvor der foreligger dobbeltbeskatning, samt om adgang til fra- drag av skatter for inntekt av virksomhet som drives i de andre land.

Av denne oversikt fremgår at der etter vår gjeldende lovgivning er innrømmet særlige fordeler for de andre nordiske land i følgende tilfelle:

- a) Grensebefolkningen er innrømmet visse begunstigelser (tollfrihet for den «lille grensehandel» mellom Norge og Sverige; særrettigheter for grensebefolkningen med hensyn til markedshandelen nordpå; lettelsener ved reise over den norsk-svenske grense).
- b) Særlige transittbegunstigelser i forholdet mellom Norge og Sverige.
- c) Særregler med hensyn til ferdsel og fløtning i innsjøer og vassdrag som er felles for Norge og Sverige.

Andre bestemmelser som medfører en begunstiget stilling for de nordiske land inneholder vår lovgivning ikke (når bortsees fra de foran nevnte forskrifter angående opholdstillatelse, som formentlig vil bli forandret i nær fremtid). Det sees herav at mens Sverige nyter godt av alle de nevnte begunstigelser, og Finland muligens vil kunne påberope sig visse særrettigheter for sin grensebefolkning, er Danmark og Island overhodet ikke tilstått noen særlige fordeler fremfor andre land.

Hermed er det virkelige, praktiske innhold nabolandsklausulen for tiden har, be-

stemt. Som foran nevnt gjør den undtagelse fra mestbegunstigelsen for de særlige fordeler som er tilstått nabolandene eller Danmark og Island. Disse fordeler er, som nevnt, for Sverige og Finland visse begunstigelser tilstått grensebefolkningen og for Sverige dessuten visse transittbegunstigelser samt særrettigheter med hensyn til ferdsel og fløtning på felles vassdrag, mens Danmark og Island — bortsett fra det nevnte spørsmål om opholdstillatelse — ikke nyter noen særlige fordeler.

Nabolandsklausulen i den form som i den senere tid har vært anvendt tar dessuten et forbehold for de særlige fordeler som måtte bli tilstått de samme fire land. Overensstemmende med hvad foran er anført er der visstnok grunn til å sikre sig traktatmessig adgang til å treffe en særordning med Finland angående transitt samt angående ferdsel og fløtning på felles vassdrag. Dessuten turde det, som foran antydnet, være spørsmål om å åpne adgang til en preferanseordning med hensyn til utøvelse av visse næringsrettigheter for danske, islandske og svenske undersåtter som opholder sig her i landet. Andre begunstigelser til fordel for noen av de nevnte fire land, som ikke samtidig tilståes andre stater, vil der formentlig ikke i noen nær fremtid bli spørsmål om å innføre i vår lovgivning.

Med den form som hittil har vært anvendt, inneholder nabolandsklausulen i saklig henseende overhodet ingen begrensning. Skulde det under traktatforhandlinger med fremmed land vise sig at nabolandsklausulen i den almindelige form vilde hindre opnåelsen av tilfredsstillende handelstraktater eller ialfald nødvendiggjøre vederlag fra vår side som ikke står i forhold til den praktiske betydning klausulen har eller i overskuelig fremtid kan tenkes å ville få, bør klausulens saklige rekkevidde etter departementets mening i fremtidige traktater for Norges vedkommende begrenses overensstemmende med det foran anførte.